

T A O L E N N

GOULVEN PENNAOD	
Gwrizienn ha bonad ar verb euskarek ...	5
GOULVEN PENNAOD	
Diwar-benn ar raganvioù-gour 3e un.	
gourel ha nepreizh ha raganvioù-	
diskouezañ zo	29
abENNEZ	
Hanez ar Moulañ	45
KREIZENN IMBOURC'H STURIEZHOURIEZH	
Notennoù-labour	51
Roll an notennoù-labour	52

G O U L V E N   P E N N A O D

G W R I Z I E N N   H A   B O N A D

E R   V E R B   E U S K A R E K

O. Fellout a rafe dimp adwelout amañ kudenn an enebadur etre gwñisienn ha bonad er verb euskarek. Studiet eo bet ar gudenn-se gant an Ao. René LAFON pergen, e meur a bennad. Greomp anv, en o zouez, eus e Système du verbe basque au XVIe siècle (2 levr, Bordeaux 1943), hag eus un heuliad a bennadoù a vo kavet ar re bennañ anezhe en Eusko Jakintza 5 (1951) 93-106, 6 (1952) 11-29; Bulletin de la Société de Linguistique de Paris 50 (1955) 190-220, 51 (1956) 148-175, 55 (1960) 186-221, 62 (1968) 110-140.

An Ao. LAFON an hini eo en deus diskleriet da gentañ an diforc'h krenn a oa d'ober, pa studier ar verb euskarek, etre ar wri-zienn (sk. -gi- "ober") hag ar bonad (sk. -e-gi-), hemañ diwezhañ o vezañ azon an odoù hag an orioù o taveiñ da'n "amvoud", hogen honnezh oc'h azonañ odoù hag orioù ar "gwirvoud". A-walc'h e vo dimp daveiñ al lenner da'r skridoù meneget a-zioc'h ha sellout evel diazezet da vat an diforc'h etre "amvoud" ha "gwirvoud". Hervez an Ao. Lafon, avat, e chom un diaester: tra ma kavjed ar wrizienn e furmoù an "amvoudel" dezhe rener pe diouzañver (Sp. paciente) a 1. pe 2. gour, ne weljed ar bonad nemet pa vez ar rener pe an diouzañver eus an 3. gour hag e furmoù zo an douor. Disoc'hañ a ra enta (sl. an taolennou e BSLE 55, 218) en un

ensiladur eus ar wrizienn e domani an "amvoudel", da lavarout eo, un digemparzh e studi ar verb a laka da zispis kenan didermenadur an "amvoudel" ent furmel. Kavout a ra dimp e c'haller didermenañ hemañ ent furmel ha setu ar pezh a glaskimp diazezañ.

1. DIDERMENADUR.

Da gentañ e vo deuet mat, marteze, un nebeut diskleriadurioù war an didermenadur a raimp gantañ. Hini an euskareg n'eo ket peurziazezet c'hoazh hag ar gerioù arveret evit envel an orioù, odoù, furmoù, h.a. zo disheñvel hervez an aczerion, ar pezh n'eo ket evit aesaat studi an devoùdoù gramadeg, hag i kemplezh a-walc'h enne o-unan. Bez'ez eus avat un hengoun gramadeg abaoe ar c'hantved diwezhañ merket gant anvioù Arrandiaga, Inchauspe, Bonaparte, Gèze, Campiòn, Schuchardt, Azkue, Larrasquet, Lafon, Michelena, pergen, na c'haller ket pellaat dioutañ hep abeg.

Evit a sell ouzh ar verb e tifore'her alies ur verb "didranzitiv" hag ur verb "tranzitiv". An Ao. Lafon, o tiefiziout reizh diouzh an anvadurioù bet savet evit ar yezhadurezh indezeuropek, a ra anezhe, a-getop, "de 1° classe" ha "de 2° classe". N'eo ket gwall spletus, avat, dre ma ra ivez gant furmadurioù "de 1° groupe" ha "de 2° groupe", gant kengerioù "de 1° type" ha "de 2° type", ken ma teu al lenner da goll e benn gant ar "1°" ha "2°" -se o toareañ devoùdoù gramadeg disheñvel.

Ul lod bihan hepken eus ar verboù euskarek a c'hell bezañ displeget enne o-unan (bez'e oa ur pemont bennak anezhe er 16^t kantved, un dek bennak hiziv ha nebeutoc'h c'hoazh e rannyezhoù zo). Ar pep muiañ a vez displeget dre hantererezh skorverboù o deus miret un displegadur klok. Eus ar verboù displegadus e vo graet anv amañ da heul.

Dre hantererezh kengerioù (rakgerioù, engerioù, lostgerioù) e vez azonet diouzañver (Sp. paciente) ha gwereder (Sp. agente) ar verb. A-wezhioù ez int gwanaet da $\emptyset$ (mann), met $\emptyset$ a c'hell bout ken

arouezius hag un azon all. Lavarat e mod all -- o treiñ ledan -- e c'hell bezañ keñveriet kenglot ar verb euskarek gant an hini a gaver e galleg er furmoù skorek gant ar verb avoir: je les ai eus gant ai o kenglotañ gant je hag eus gant les. Evel ma kaver er yezhoù indezeuropek verboù zo dezhe ur rener hag ur renadenn eeun, ha re all na c'hellont ket o devout ur renadenn eeun, eleze, verboù tranzitiv ha verboù didranzitiv, ez eus, en euskareg, verboù zo dezhe div geñverienñ ziavaez (meneget pe c'houlakaet) an eil en nominativ (pe er partitiv e furmadurioù zo), eben en aktiv: anvet e vint amañ da heul verboù ergatek; klotañ a reont gant "2° classe" an Ao. Lafon. Verboù all ne c'hellont ket o devout ur geñverienñ en aktiv, hogen unan hepken en nominativ (partitiv): anvet e vint amañ anergatek hag i o klotañ gant "1° classe" an Ao. Lafon. Ar geñverienñ en nominativ (partitiv) a vez anvet gant an Ao. Lafon "sujet" ar verboù anergatek, hogen "patient" ar verboù ergatek. O vezañ m'o deus an hevelap azon furmel e raimp diouzañver hepken evit an eil hag eben. Evel an Ao. Lafon, a ra "agent" eus ar geñverienñ en aktiv, e raimp gwereder anezhi. Luzietoc'h eo ar gudenn, rak ouzhpenn klotañ gant an diouzañver hag ar gwereder e c'hell bezañ merket ivez e kreiz ar verb an daveer (Sp. recipiente) en dativ; ar furmoù verb-se a vo anvet anaforek.

En eil gour an unander e c'hell ar verb merkañ rev ar c'hendivizer, gourevel pe venevel. Lavarout a reomp "rev" ha n'eo ket "reizh" rak an euskareg ne verk ket ar reizh c'hramadeg: rummad ar reizh zo dianav rik er yezh-se. Lennet e vo war an divoud-mañ pennad an Ao. Lafon e BSLF 54, 102-129. Ouzhpenn, en tu all da eil gour an unander, e c'hell an euskareg ober dave da'n hini a gomzer outañ gant furmoù prezegek ma tegaser e-barzh ar verb un azon o verkañ ar c'hendivizer, hervez e rev, pa n'eus nemet ur c'hendivizer hepken peurliesañ (sl. spisadurioù e BSLF 54, 113). Ouzhpenn-se e voe kemennet dimp e c'haller e kornioù zo a vro Suberoa -- e-kichen Sohuta -- kavout furmoù prezegek pa vez lies kendivizer, sk. ba-noak "mont a ran (â baotr)", ba-noan "mont a ran (â blac'h)", ba-noazü "mont a ran (â Aotrou)", hogen ivez: ba-noazie "mont a ran (â aotrounez)", gant Sb. -zie = Ek. -zue, liesad-

ur -zu "c'hwi". Diskloriet eo bet an devoù-mañ gant an Ao. Jon Mirande-Aiphasorho en deus lennet kentañ diskrivadenn ar studienn-mañ. Ent voaz e Suberoa hag e Navarra-Izel eus ar reter ez eus ur furm a-ratozh evit menegiñ ont vriek ar c'hendivizer (Sb. -zū, Ni. -zi) hag e Navarra-Izel, zoken, ez eus ur furm voumounañ hanter hent etre an teal hag ar c'hwi. Amañ da heul, ne raimp ket anv eus ar furmoù briek lies; merkañ a raimp ar furmoù eeun gant i (Sp. indi- ferente) hag ar furmoù prezegek gant v (gourevel, Sp. varón), m (benevel, Sp. mujer), r (briek, Sp. respetuoso), d (bihanaat, Sp. diminutivo); da skouer "bet eo eñ gantañ" a vo lavaret e navareg izel ar reter, i. du, v. dik, m. din, r. dizi, d. dixi. Evit a sell ouzh arver ar furmoù prezegek eo ret menegiñ amañ e c'hell bout disheñvellderioù hervez ar rannyezhoù. Feurliesañ -- hag an arver koshañ e hañval bezañ -- ne reer gante nemet er penlavarennoù, met e biskaleg hag a-wezhioù e gipuskoeg e vezont arveret ivez en islavarennoù hag en douer.

Rouestletoc'h eo an anvadur dre ma kaver div furm evit an eil gour lies: an eil o vezañ dezhi evit gwir talvoudegezh un unander briek (evel Gl. vous, Al. Sie), eben o vezañ lies rik, eleze o taveiñ da lies gour (La. uos). Ent furmel, eo deveret al "lies-rik" diouzh an "unander briek" dre stagañ ur c'henger liesaus: evit kement a zeu da heul e raimp 5i eus eil gour al liester gwirion ha 5r eus ar furm vriek. (Da lavarout eo ez arouezimp 4, 5, 6 gourioù 1, 2, 3 al liester evel ma reer alies e studi meur a yezh). O vezañ ma rankomp, en euskareg, dere hel kont eus azonoù an diouzañver, ar gwereder hag an daveer, e verkimp gant ' ar gwereder ha gant " an daveer, an diouzañver o chom diverk. Da skouer, er furm suberoek diaszūzū "ni hon eus eñ dezhe" (ger ouzh ger 'oñ (d-) zo bet (-i-) dezhe (-g-) ganeomp (-gū-), pa gomzer ouzh unan bennak gant azaouez (-zū-) e lavarimp en hon eus ur furm 34'6"r eus ar c'hevour. Ne vo ket meneget er pennad-mañ, dre vras, ar furmoù 5i a zo deveret eus 5r, hag ar furm-mañ a vo aroueziet 5 hepken, nemet e vije un amjestregezh bennak.

2. AR C'HENGERIOÙ GOUR.

E-barzh e bennad e BELF 55 (o kendastum e labourioù diagent) "L'expression de l'auteur de l'action en basque", e savet an Ao. Lafon (p. 216) an daolenn-mañ eus ar c'hengerioù:

gour	Rakgerioù		Lostgerioù	
	"1° type"	"2° type"		
1	<u>n-</u>	<u>n-en-</u>	- <u>d-</u> , - <u>t-</u>	
2	<u>+h-</u>	<u>+h-en-</u>	v. <u>+g-</u> , <u>-k-</u> ; m. <u>-n-</u> , <u>-ñ-</u>	
4	<u>g-</u>	<u>g-en-</u>	- <u>gu-</u> , <u>-zu</u>	
5	<u>z-</u>	<u>z-en-</u>	- <u>zu-</u> , <u>-zu</u>	
3 (6)	<u>d-</u>	<u>d-</u>	- <u>d-</u> , <u>-d-</u>	

Ret eo evessaat, da gentañ, ez eo biskalek rakger Ø- an De gour; heneloc'h eo eget furmoù ar rannyezhoù all (sl. SVB 1, 384hh.) ma kaver g-. En orioù zo e kaver l- ha b- met ar rakgerioù-se zo da vezañ meizet evel l-Ø-, b-Ø-.

Notañ a reomp gant +h- ur gensonenn gentidik a zo diaes gouzout petra e oa (sl. Michelena, FHV, pennad 11) damouget hiziv evel /h/ e norz ar Pireneoù, /j/ e ronkaleg hag aeskoeg, ha /ø/ e lod muiañ an teodyezhoù komzet e su ar Pireneoù. Da ziazez an displegatur e kemerimp rannyezh vBiskaia, heneloc'h dre vras, hag eno e vez distaget Ø- an +h-; e skrivañ a raimp, avat, evit ma vo sklaeroc'h ar furmoù.

Hervezomp, rakgerioù "du 2° type" n'eus ket anezhe ent wir, nemet evit hini an 3° gour, an "angour" evel ma voe arvet gant E. BENVENISTE, ha setu ar pezh a glaskomp diskouez amañ da heul. Menegiñ a raimp furmoù ar bonveor hag ar bonator eus ur verb anergatek, egon "chom" = Sp. "estar" hag eus ur verb ergatek okarri "dougenn, degas": an orioù-mañ zo azonidik, bep eil, eus rummadoù ar "gwirvoudel" hag an "amvoudel"; heuliañ a ra ar bonragor skouer ar bonator (nemet en trede gour, ma kaver l-) hag en eilorioù kevelep a vez savet harvez o bonor.

(War c'hwec'h or diazez, evel e brezhoneg, e tiepleger ar verb

euskarek; e yezhadur Lafitte e vez graet "positif" eus ar bonorioù, "potential" eus an eilorioù; "présent" eus ar c'hevorioù, "ventuel" eus ar ragorioù, "passé" eus an atorioù; sl. GB 191; Da skouer, evit ar verb izan (ergatek) "devout" hon eus : (rannyezh navarre-k-lapurdek lennegel er gour 35') :

	ator	kevor	ragor
bonor	<u>zuer</u>	<u>du</u>	<u>lu</u>
eilor	<u>zukeen</u>	<u>duke</u>	<u>luke</u>

Meneget e vo amañ furmoù ar verboù hervez MV Azkue, §§ 880, 888, 935, 953, p. 632, 643, 694, 714. Diouzh ret e vo graet anv eus ar stummoù rannyezhel all pa ziskouezont ur form berzhiek, hep klask envel en holl arallstummoù o vezañ ma pledomp amañ gant framm ar reizhied ha n'eo ket gant ur studi rannyezhoniell.

3. VERB ANERGATEK.

egon "chom", gwrizienn -GO-, bonad -e-GO-.

B O N G E V O R		B O N A T O R	
1	<u>n</u> -a-go	1	<u>n</u> -e-n-go-an
2	<u>h</u> -a-go	2	<u>h</u> -e-n-go-an
3	<u>d</u> -a-go	3	<u>d</u> -e- <u>l</u> -go-an
4	<u>g</u> -a-go-z	4	<u>g</u> -e-n-go-z-an
5	<u>z</u> -a-go-z	5	<u>z</u> -e-n-go-z-an
6	<u>l</u> -a-go-z	6	<u>l</u> -e-n-go-z-an

TAOLENN 1

TAOLENN 2

An a- etrelakaet, er bongeavor, etre ar rakger hag ar wrizienn, n'en deus talvoudegezh yezhadoniell ebet; e gefridi nemeti zo mirout a gaout strolladoù kensonennel dizistagadus, evel amañ; pa grog ar wrizienn gant ur sonenn, -oa- "mont", lakomp, n'eus ket anezhañ: doz "mont a ra". Ne vo ket miret kont anezhañ neuze en taolennoù frammadel (hag heñveldra e vo gant an holl son-

ennoù dazlec'hiet a vo kavet er furmoù all). Ret eo notañ avat ez eo deut a-wezhioù, en teodyezhoù a-vremañ, da vezañ sellet outañ evel "azon ar c'hevor", enebet ouzh -a- ar bonad, deut da vezañ "azon an ator" en emouez ar yezhorion. E teodyezhoù zo, ivez, e termer etre -a- hag -g- evit an eil or hag egile (sl. SVB 1, 419-20; GEDL 67, 70).

E gourioù 3 ha 6 an ator e kaver, er-maez eus Biskaia, ur rakger z-, sk. Gp. 3 zegan, zegan, 6 zeuden, zeren (MV 3, 33 = VG 29); Dechepare (barzh eus ar 16^t ktvd.) zagan (SVB 1, 146), h.a. A-zivout natur eil ar z-, bet tennet eus furmoù ar verb "bout", sl. SVB 1, 384-7.

4. FRAMMADUR AR VERB ANERGATEK.

En taolennoù frammadel e voe graet gant an arouezioù-mañ :

- ñ : gwrizienn (Sp. raig);
- e : rakger ar bonad; dre vras -a-, hogen -i- e rannyezhoù zo, hag -a- zoken e teodyezhoù zo diwar gemmesk gant sonenn dazlec'hiet ar c'hevor;
- p : liesaer (Sp. pluralisador) an diouzañver;
- p' : liesaer ar gwereder;
- p" : liesaer an daveer;
- P : an -n- (a-wezhioù -nd- en teodyezhoù) o pebeilañ gant -l- etre azon ar bonad hag ar wrizienn an ator. (Elezec e k'mprenomp -e-P- an elfenn -en- eus rakgerioù "de 2° type" Lafon).
- A : arouezier ar gwereder;
- R : arouezier an daveer;
- t : arouezier an or (Sp. tiempo).

B O N G E V O R	
1	1-ñ
2	2-ñ
3	3-ñ
4	4-ñ-p
5	5-ñ-p
6	3-ñ-p

TAOLENN 1a

B O N A T O R	
1	1-e-P-ñ -t
2	2-e-P-ñ -t
3	3-e-P-ñ -t
4	4-e-P-ñ-p-t
5	5-e-P-ñ-p-t
6	3-e-P-ñ-p-t

TAOLENN 2a

5. VERB ERGATEK. BONGEVOR.

ekarri "doughen, degas", gwrizienn -KARR-
bonad -a-KARR-.

Evit skeudenniñ mat framm ar verboù ergatek, enne azonoù un diouzañver hag ur gwereder, e ranker ober gant un daolenn: a-led e vo lennet ar furmoù o taveññ d'un hevelep diouzañver (islinennet divwezh e azon), a-serzh ar re o taveññ d'un hevelep gwereder (islineanet ur wezh e azon). Bez'ez eus korbedoù goull rak verb euskarek ebet ne c'hell bezañ emodek; furmoù ar gourioù [†]11', 14', 52', h.a., n'eus ket anezhe. Mar kaver gourioù evel 33' pe 63' e vez dalbez an diouzañver diforc'h diouzh ar gwereder, sk. "eñ en doug" hogen kammed [†]"eñ em zoug" (a vez eztaolet gant an droienn bere burua "e benn").

	1' -t, -d-	2' -k/n	3' -ø
1 n-	//////	n-a-ka-k/n	n-a-kar-ø
2 h-	h-a-ka-t	//////	h-a-kar-ø
3 d-	d-a-ka-t	d-a-ka-k/n	d-a-kar-ø
4 g-	//////	g-a-ka-za-k/n	g-a-ka-ø-z
5 z-	z-a-ka-d-az	//////	z-a-ka-ø-z
6 d-	d-a-ka-d-az	d-a-ka-za-k/n	d-a-ka-ø-z
	4' -zu	5' -zu	6' -ø
1 n-	//////	n-a-ka-zu	n-a-karr-ø-e
2 h-	h-a-ka-zu	//////	h-a-karr-ø-e
3 d-	d-a-ka-zu	d-a-ka-zu	d-a-karr-ø-e
4 g-	//////	g-a-ka-zu-z	g-a-karr-ø-e-z
5 z-	z-a-ka-zu-z	//////	z-a-karr-ø-e-z
6 d-	d-a-ka-zu-z	d-a-ka-zu-z	d-a-karr-ø-e-z

TAOLENN 3

Evezhiedennoù. 1. Kejañ a reer amañ gant ar pezh a anver, abaoe Hugo SCHUCHARDT, "furmadur danodet" ar verb euskarek;

da skouer, "da zegas a ran" a vo eztaolet, ger-ouzh-ger 'te (nominativ) zo degaset ganin (aktiv) : hakat er gour 21'; "an den a zegas ar rugel" a vo gizonak (aktiv) haurra (nominativ) dakar 'gant an den ar bugel zo degaset', h a.

- Tennet eo bet an daolenn 3 diouzh MV 694. Merzhout a reer an darvoudoù soniadoniel a gemm stumm ar wrizienn, hep heuliad yezhadoniel. Abaoe ar Refranes (anezhe krennlavarioù biskalek moulet e 1596) eo tust -rr- ar wrizienn da vont da get dirak ur gensonenn; lenn a reer, da skouer, dacaz (63') "degaset int gantañ" = "o degas a ra", sl. SVB 1, 227. Diouzh un tu all e noter gant -r hep-ken, e-lec'h -rr pe (e skrivadur Akademiezh an Euskareg) -r, an /R/ kreñv e dibenn ur ger, sk. dakar ha neket *dakarr pe *dakar evitañ da vezañ distilhet /R/ ha neket /r/ gwan. (Evit abegoù moulañ e noter mui-ouzh-mui bremañ rr, ll, tt, ha neket l, l, l, evel ma oa bet erbedet gant an Akademiezh hag arveret, sk., e MV Azkue).
- Er gourioù 42'm ha 62'm e kaver ivez gakanaz ha dakanaz a zo tostoc'h ouzh darlun al liester.
- Kavet e vo ar furmoù gipuskoek kevelep e VG 82 (= MV 3, 86). Ne ziskouezont arallstumm heverk ebet evit a sell ouzh arver ar c'hengerioù (er gour 5' ez eus -tzu), nemet evit a sell ouzh lec'hiadur an arouez a liesadur eus an diouzañver, -tz- pe -z-, engeriet a-raok azon ar gwereder, sk. g-a-kar-z-ki-tzu (45'). Merzhout a reer ivez arver, e lies teodyezh, an enger -ki-, anezhañ, er penn-orin, arouez ar furmoù anaforek, met a zo deut d'em silañ e-barzh ar furmoù hep daveer (sl. SVB 1, 418).
- Damheñvel eo ar furmoù lapurdek ouzh re ar gipuskoeg evit a sell ouzh lec'hiadur arouez al liesadur. O c'havout a refer, da skouer, GBDD 290. Ne ziskouezont ket avat an enger -ki-, sk. g-a-khar-t(z)-zu (45') "degaset omp gaeoc'h". Heñveltra evit ar furmoù suberoek, nemet e tro eno an u da ü hag ez eus un nebeut kemmoù soniadoniel all. En teir rannyezh eus ar biz (lapurdek, izelnavarrog, suberoeg) e teu ar wrizienn da kharr- hag e klevet an h- eus ar gour 2.

6. FRAMMADUR AR VERB ERGATEK. BONGEVOR.

Graet e vez "kentañ furmadur" eus hini ar c'hevor.

Setu amañ da heul frammadur an orioù-mañ :

	1' -d	2' -k/n	3' -ø	4' -gu	5' -zu	6' -ø
1 n	//////	1 k 2'	1 ø 3'	//////	1 z 5'	1 ø 3' p'
2 h	2 k 1'	//////	2 ø 3'	2 k 4'	//////	2 ø 3' p'
3 g	3 k 1'	3 k 2'	3 ø 3'	3 k 4'	3 z 5'	3 ø 3' p'
4 g	//////	4 k 2' p	4 ø 3' p	//////	4 z 5' p	4 ø 3' p' p
5 n	5 k 1' p	//////	5 ø 3' p	5 k 4' p	//////	5 ø 3' p' p
6 n	3 k 1' p	3 k 2' p	3 ø 3' p	3 k 4' p	3 z 5' p	3 ø 3' p' p

TAOLENN 3a

7. VERB ERGATEK. BONATOR.

Amañ e tiserannfomp ar gourioù 3 ha 6 diouzh ar re all dre ma sav kudennoù dibar diwar o fenn :

	n- 1' -d-	h- 2' + -g/n-	ø- 3' -ø-
1 n-	//////	n-e-n-karr-ø/en-an	n-e-n-karr-ø-en
2 h-	h-e-n-ka-d-an	//////	h-c-n-karr-ø-en
4 g-	//////	g-e-n-karr-az-ø/en-an	g-e-n-ka-ø-z-an
5 g-	z-e-n-ka-d-az-an	//////	z-e-n-ka-ø-z-an
3 -ø-	n-e-karr-ø-en	h-e-karr-ø-en	ø-e-karr-ø-en
4 -ø-	n-e-ka-ø-z-an	h-e-ka-ø-z-an	ø-ka-ø-z-an

	g- 4' -gu-	z- 5' -zu-	ø- 6' -ø-
1 n-	//////	n-e-n-ka-zu-n	n-e-n-karr-ø-e-n
2 h-	h-e-n-ka-gu-n	//////	h-e-n-karr-ø-e-n
4 g-	//////	g-e-n-ka-zu-z-an	g-e-n-karr-ø-e-z-an
5 g-	z-e-n-ka-gu-z-an	//////	z-e-n-karr-ø-e-z-an
3 -ø-	g-e-karr-ø-en	z-e-karr-ø-en	ø-e-karr-ø-e-n
6 -ø-	g-e-ka-ø-z-an	z-e-ka-ø-z-an	ø-e-karr-ø-e-z-an

TAOLENN 4

Evezhiadennoù 1. Er-maez eus ar biskaleg e kaver liesaer an diouzañver -z- dirak azon an diouzañver er gour 6 ha dirak azon ar gwereder er gourioù 4 ha 5. Ouzhpenn, se, e gipuskoege, e kaver a-wezhioù arouez -ki- an anaforeg evel er c'hevor, Sl. VC 119 (= MV 3, 123): z-e-n-kar-z-ki-gu-n (54') "degaset e oac'h ganeomp" ont strizh 'degaset e oac'h dimp' (keñveriañ, e gwenedeg, arver da e-lec'h gant evit degas ar gwereder en danod).

2. E Gp., er gourioù 33', 36', 63', 66', e reer gant ar furmoù-mañ:
 33' z-e-karr-ø-en 36' z-e-ka-ø-t-en
 63' z-e-kar-z-ki-ø-en 66' z-e-kar-z-ki-ø-t-en
 Hañvalout a ra ar gwereder bezañ azonet gant z-, evel er verboù anergatek; evel eno avat, un ebarzh-erezh eilel eo hag e ranker kompren ar furmoù-se evel z- + ø-e- (sl. BSLP 50, 209). Ar z- se a gav-er ivez er rannyezhoù all, nemet e biskaleg.

3. Er-maez eus ar biskaleg c'hoazh e kaver ar gourioù 34', 35', 64', 65' evel-mañ (menegot amañ e gipuskoege):
 34' g-e-ne-karr-ø-en 35' z-e-ne-karr-ø-en
 64' z-e-ne-kar-z-ki-ø-en 65' z-e-ne-kar-z-ki-ø-en
 Diskouez a reont un enger -n(e)- hag o zоста ouz ar furmoù o diouzañver er gourioù 1, 2, 4, ha 5, ha n'eus arvar ebet ez eo bet treuzlakaet a-ziwar ar furmoù-se rak un nevezadur yaouank a-walc'h int n'eo ket c'hoarvezet e biskaleg a chom henal-oc'h amañ c'hoazh (sl. SVB 1, 383).

4. Kavet e vo ar furmoù lapurdek e GBLL 292. Tost-tre int ouz ar furmoù gipuskoege, nemet ne gaver ket liesaer an daveer -ki- enne. Dre vras ivez, -i- eo, ha neket -g-, azon ar bonad ha n'eo ket rouez zoken kavout ar sonenn dazlec'hiet -g- eus ar c'hevor er skridoù a-vremañ evel e teodyezhoù lapurdek zo (GBLL 67, 70; SVB 1, 420). Hervez an teodyezhoù, ne vefer ket souezhet neuze o kavout, e-lec'h -a-n-, arallstummoù gant -in-, -ind-, -and-, -iñ- n'int ket perzhiek diwar savboent ar yezhadoniezh ha n'o deus ket da vezañ studiet amañ.

8. FRAMMADUR AR VERB ERGATEK. BONATOR.

Ober a reer "eil furmadur" eus hini an orioù savet war ar bonad evel ar bonator. Daou zarlun o deus :

Darlun I : -e-P-ñ-

	1' -ñ-	2' -ñ-	3' -ñ-	4' -ñ-	5' -ñ-	6' -ñ-
1	//////	1ePñ2't	1ePñ3't	//////	1ePñ5't	1ePñ3'p't
2	//////	2ePñ1't	//////	2ePñ3't	2ePñ4't	2ePñ3'p't
4	//////	4ePñ2'pt	4ePñ3'pt	//////	4ePñ5'pt	4ePñ3'p'pt
5	//////	5ePñ1'pt	5ePñ3'pt	5ePñ4'pt	//////	5ePñ3'p'pt

Darlun II : -e-ñ-

	ñ- 1'	ñ- 2'	ñ- 3'	ñ- 4'	ñ- 5'	ñ- 6'
3-ñ-	1'eñ3t	2'eñ3t	3'eñ3t	4'eñ3t	5'eñ3t	3'eñ3p't
6-ñ-	1'eñ3pt	2'eñ3pt	3'eñ3pt	4'eñ3pt	5'eñ3pt	3'eñ3p'pt

TAOLENN 4a

9. KUDENNOÙ AN DEZRANN-MAÑ.

Disheñvel eo hon dezrann eus ar bonator diouzh hini an Ao. Lafon rak, d'hon soñj, e kav dimp e vez kavet e pep lec'h -e- azon ar bonad (pe -ñ-, -a- hervez an teodyezhoù), bezet dindan ar furm -e-ñ- e gourioù 3X' ar verboù ergatek, bezet dindan ar furm -e-P-ñ- war un dre er gour 5 eus ar verboù anergatek hag er gourioù all eus ar verboù ergatek. Disoc'hañ a ra anta, hervezomp, en hon eus ar wrizienn evit merkañ ar gwirvoudel -- ar pezh a vez degemeret gant an holl -- hogen ar bonad, dalbez, evit merkañ an amvoudel. Diwezhatoc'h e vo studiet an douar a c'houlenn un diskleriadur kempleshoc'h. Div gudenn a sav neuze:

-- Ha degemer a c'haller en euskareg bezañs un enger etre rakger ar bonad hag ar wrizienn?

-- Perak ne gaver ket an enger-mañ e gour 3 an ator anergatek, pe lavarret e mod all, perak ez eus amañ-ñ- ha neket -ñ-?

10. GREÛSTED AN ENGERIÑ.

N'eo ket souezhusoc'h, a priori, ur furm evel nengoañ "e chomen, edon", a zazranner ñ-e-ñ-go-ñ, eget ditu←

+ñ-it-du-ñ "eñ en deus i", ent strizh 'i (ñ- + -it-) zo bet (-du-) gantañ (-ñ) : petra bennak e ve diskleriadur al lieser engeriet -it- (sl. SVB 1, 415), enket etre azon an diouzañver hag ar wrizienn, den ebet ne zinac'h ez eus amezhañ. Arcouziusoc'h c'hoazh eo e saviad er bonator ma vez enebet, da skouer: Gp. nuen, Bk. nouan <+ñ-ñ-du-ñ-en 'eñ (-ñ-) a oa bet (-ñ-du- + -ñ) ganin (ñ-) = "me'm boa eñ", hag al liester Gp. nituan (Bk. nebañan, oc'h heuliañ furmadur reol al liester) <+ñ-e-it-du-ñ-en 'i (ñ- + -it-) a oa bet (-ñ-du- + -ñ) ganin (ñ-) = "me'm boa i" : gwelout a reer amañ er skorverb ergatek izan "devout" e vez lec'hiet al lieser engeriet -it- dres evel -ñ- e ne-ñ-goañ etre rakger ar bonad hag ar wrizienn. N'eus abeg ebet neuze da nac'h amañ ar pezh a ranker degemer shont.

Diouzh ar furm (un dargouezh n'eo ken), ha diouzh an doare, dreist-holl, ne c'haller ket mirout a geñveriañ gant kenger froullek an indezeuropeg, bet chomet hep diskleriadur azas betek damkaniezh ar wrizienn eus BENVENISTE. Evit ar gefridi, anat, n'eus ket da geñveriañ Ie. *wár-w-, *wr-éu-, *wñ-n-éu- (Benveniste, Origines, 161) gant Ek. -go-, -e-go-, -e-n-go-, rak stabil-tre e chom ar wrizienn en euskareg (SVB 1, 422hh) tra ma vez distabil kenan en indezeuropeg; greüsted un hevelep engeriadur avat ne c'hell ket bezañ nac'h: gwiriekat e vo mar galler, gant e skoazell, diskleriñ konstakoc'h an devoùoù ha tremen hep un digenreolder feukus dreist o tiserannañ domani an amvoudel etre furmoù gwirziennel ha furmoù bonadel, ar pezh a vire, ouzhpenn a zidernañ resis kefridi ar bonad. Degemeret e c'hell bout evel mertezcadenn engerto, forzh penaos, gant na vo ket enebet ouzh an devoùoù.

11. AR FURMOÙ "AMJESTR".

Evit a sell ouzh an ator hag an orioù all savet eveltañ, e kemmañ e soñj lies gwezh an Ao. Lafon a-zivout jubennad-ur dereat ar gourioù 33' ha 63'. Hag i zo da vezañ meizet evel 3-e-ñ-3' pe evel 3'-e-ñ-3'? Da lavarout eo ha da vezañ meizet int.

hervez hon darlun I pe hervez hon darlun II eus 8 ? Kavet e vo term-
adurioù an Ao. Lafon e peder studiemn pegen emaqmp o vont da veneg-
iñ amañ da heul.

a) E-barzh e dezenn zoktorelezh, SVB 1, 364, p'emañ o studial
reizhiad ar verb euskarek er 16t ktvd. e skriv kement-mañ:

"Les formes du 2° groupe [ator, ragor] à patient et agent
de 3° personne peuvent être interprétées de deux façons: zuen "il
était eu par lui" s'opposant d'une part à ninduan "j'étais eu par
lui", d'autre part à nien "il était eu par moi", on peut penser soit
que z- veut dire "il" et que l'agent ("par lui") est exprimé par le
suffixe zéro, soit que z- veut dire "par lui" et que le patient ("il")
est exprimé par le suffixe zéro. En biscayen, on a ezuan, de eduan,
avec préfixe et suffixe zéro, en regard de ninduan et neuan (de
neduan). Comme Bonaparte l'avait pressenti et comme Seuchardt l'a
montré, le biscayen a conservé là un état de chose ancien et qui a
dû être commun à tous les parlars basques. Puisque, dans ezgoen "il
restait" (bisc. ezgoan), z- (bisc. zéro) indique le sujet, il est
naturel de considérer le z- de zuen (préfixe zéro en bisc.) comme
indiquant le patient. ( ) Dans ces formes l'opposition entre le 1°
[kevor] et le 2° groupe [ator, ragor] se présente de la façon
suivante:

	1° groupe	2° groupe
Patient	d-	zéro (bisc.), z-; l-
Agent	suffixe zéro	suffixe zéro

Degemer a rac da wir neuze ar furmadur 3-e- λ -3',
eleze hon darlun I.

b) Diwezhatoc'h, BSLP 50, 209, o tont en-dro war ar gudenn,
e kav un disoc'h ragenep:

"Contrairement à ce que nous avons exposé dans Système du
verbe basque, nous pensons aujourd'hui que, dans zuen, ezuan, le
préfixe (z-, zéro) indique l'agent, et que, dans toutes les formes
à patient de 3° pers. du 2° groupe [ator, ragor], l'agent est
exprimé par un préfixe et le patient par le suffixe zéro. Ithurry
était dans le vrai quand il disait que, dans ces formes d'imparfait
et dans les formes du même genre, les préfixes personnels expriment
ce qui, en français, est le sujet du verbe, soit intransitif, soit
transitif (Grammaire basque, dialecte labourdin, 1895, 130
[p. 69-70]), c'est-à-dire, en basque, le sujet (1° classe)
[diouzañver ar verb anergatek], et l'agent (2° classe) [gwereder
ar verb ergatek]. Lorsque le patient [diouzañver ar verb ergatek]
est à la 3° pers. du pluriel, la forme contient un indice de plur-
iel: zituan "il les avait", avec le préfixe de pl. -it-, comme dans
ditu "il les a" [sl. 10 a-zioc'h], bisc. littéraire zituan ou
zituzan (2 indices de pl.) avec préfixe z- comme dans les autres
dialectes, mais bisc. occid. ezuzan (suff. de pl. z-)."

Daoust ma kav dimp ez eo gwirion an diskleriadur-
mañ pa laka ar furmoù a zo o diouzañver er gourioù 3 ha 6 e framm
hon darlun II, n'omp ket evit krediñ e vije bet degaset en euskareg
evit klotañ gant ur skouer estren dezhañ: ne veizer ket penaos an
euskareg kentidik a vije bet evit sevel ur reizhiad o tere'hel e
kont kefridi an termenioù kevelep eus ul lavarenn c'hallek (pe ent
hollekoc'h, romanek).

k) An Ao. Lafon e welas buan pegen break e oa e arguziñ, ha
ken prim hag er bloaz da c'houde e savele diferadennoù, BSLP 51,
150:

"Il convient de dire que les formes du 2° groupe où le patient
et l'agent sont tous deux à la 3° pers. du sg. sont caractérisées
par la combinaison "préf. z- (bisc. zéro) ou l-, suffixe zéro", sans
que l'on puisse préciser lequel des deux indices exprime l'agent et
lequel le patient."

Er varutelladenn a heuilh al linennoù-mañ eo tachet
da zont en-dro d'e savboent kentañ, bet diskleriet en e SVB (rann-
bennad a) a-zioc'h), hag e skriv a-zivout reolemm Ithurry (p. 153):

"La formule peut être acceptée si l'on considère l'aspect
extérieur des formes; mais elle n'exprime pas exactement la struc-
ture interne de celles à patient de 3° pers."

d) Pevar bloaz da c'houde, ne gred ket ken diogeliñ an
darlun-mañ pe an darlun-hont. Skrivañ a ra. BSLP 55, 217:

"Valeur ambiguë [ar rakgerioù] dans les verbes de la 2°
classe [ergatek], où, en fait, ils semblent plutôt exprimer le
patient."

12. TALVOUDEGEZH -P-

E-barzh hon taolennoù frammatel hon eus aroueziet
gant -P- an -n- engeriet, o tiarbenn evel-se an diskleriadur a gava
dimp e oa reizh reiñ dezhañ. Evel m'emaomp o paouez gwelout, e voed
feuket dre ma kaved e trede gour an orioù eus an amvoudel nemetken
un dispennadur en urzh ar c'hengerioù: e-lec'h an heuliad rakger-
diouzañver + lostger-gwereder e veze rakger-gwereder + lostger-
diouzañver. Hogen, mar seller ouzh an darlunioù I ha II (8) eus an
daolenn 4a o tiskouez frammatel an ator (hag ar ragor) eus ar

verboù ergatek, e verzher ez eus etreze ur penndiforc'h: bezañs -n- en darlun I, ezvezañs -n- en darlun II. Pep tra o vezañ kevatal a-hend-all, hañvalout a ra ez empleg ar bonad (enebet ouzh ar wrizienn) rakgeriañ ar gwreder, ha ne c'hell an diouzañver bout rakgeriet nemet dre etrelakadur -n- etre azon ar bonad hag ar wrizienn.

Setu perak e reomp eus -n- un arouezier-diouzañver a verkomp gant -P- (Sp. determinante de paciente).

Anadennoniell rik eo an diskleriadur roet amañ: bez' e c'hallfed goulakaat, da skouer, e vije bet un "arouezier-diouzañver" -en- enebet ouzh un "arouezier-gwreder" -e-, met n'eus tu ebet d'e wiriekaat, hag ouzhpenn, devoudoù zo, a vo studiet er rambennadoù a zeu, a hañval herzel ouzh martezeadenn ur rannig -en- enebet ouzh -e-, ha gwell eo ganeomp sellout ouzh -en- evel -e-n-, eleze -e-P-.

Dispennadur urzh ar c'hengerioù a voe sellet outañ evel ur "wallskouer" wirion, evel m'en diskouez an arroudenn-mañ temnet eus Azkue, MV 556:

"Es posible que esta gran anomalía sea producto de lo que en Física llaman atracción del vacío. La tercera persona paciente, así como tiene d por característica en conjugación próxima [kevor] (o), en conjugación remota [ator] no tiene ninguna [e biskaiég]. Su hueco lo llenan, como se ha visto, en primera y segunda persona los pacientes respectivos; en tercera persona, casi todos los dialectos lo llenan con la z de zan era (o). Sólo en B [iskaiég] queda, por lo general, inocupado..."

Hag Azkue o reiñ da c'houde "Formas lógicas" (n'eus bet biskoazh anezhe!) e-kichen ar "formas usuales", ar re nemete o vezañ testeniektaet, ha da lavarout a-zivout ar re gentañ "probablemente un tiempo estuvieron en uso"...

13. EZTAOLADUR -P- GANT -d-.

Mard eo gwir ar pezh emaeomp o paouez kinnig, e c'hall-er bout engorto a gavout er verboù anergatek (eleze hep gwreder), er-maez eus ar biskaiég, ur furm +z-e-n-go-an er gour 3, a-genstur

gant n-e-n-go-an ar gour 1. Hogen lavaret e vez zogoan hep -n-. Heñvel-dra, e biskaiég, ma ne gaver ket z- peurliesañ, e kejer gant zogoan a vije da vezañ dezrannet, da gentañ sell, evel d-e-go-an gant ur rakger 3 = $\emptyset$. Diwir e vije neuze hon damkaniezh ma emplegfe ar bonad ur rakger gwreder bewezh n'eus -n- ebet etrelakaet. Div ziskleriadenn a c'hell bout, avat, hep mont er-maez eus hon goulakadenn, hep pouezañ a-enep da'n devoudoù. Dias eo, a priori, dilenn etreze o vezañ m'hon eus $\emptyset$ evel azon ar gour 3, an "angour".

a) Degemer a reer e vez furmet ar verboù anergatek evel ar verboù ergatek, hag e vez lostgeriet, ha neket rakgeriet, azon an diouzañver en angour: bez'hon eus neuze un darlun II reol: z-go-d-an = e- $\tilde{z}$ -3-t, evel d-e-karr-d-en = 3'-e- $\tilde{z}$ -3-t, hep azon gwreder, evel-reizh.

b) Pe c'hoazh, e vo degemeret da wir ne c'halle an arouezier-diouzañver -P- bezañ eztaolet nemet gant -d- o vezañ m'emañ d- eñ e-unan azon an diouzañver en angour, bezet: d-e-d-go-an = 3-e-P- $\tilde{z}$ -t, o kenglotañ gant ar gourioù all evel n-e-n-go-an = 1-e-P- $\tilde{z}$ -t, n-e-n-go-an = 2-e-P- $\tilde{z}$ -t, h.a. Ar furmoù diviskaiég evel zogoan a zo anat o natur eilel, evel hon eus gwellet, a zeufe eus rakgeriadur z- eus ar verb zan "e oa" ouzh ar furm diazez.

E diabarzh an displegadur anergatek, n'eus ket tu da zibab etre an daou framad-mañ, greus o-daou; hogen furmoù ergatek zo, e teodyezhoù biskaiég, hon laka da zegemer ar vartezeadenn b).

E keriadennoù zo a vBiskaia e reer gant furmoù ergatek eus ar bonator a zo disheñvel-tre diouzh ar re hon eus reol en hon taolennoù 4 ha 4a. Setu ar pezh a skriv Azkue, MV 709, diwar o fenn:

"De larga fecha oigo continuamente en mi familia (y sé que dicen lo mismo fuera de Lekeitio [leç'h ma oa bet ganet], en Eibar, Soraluze, Mondragón... y varias otras localidades) estas flexiones lógicas:
[34'] Bkigun "lo sabíamos" por gekian.

[35'r] Ekazun "lo traiais" por zekaren.
 [35'r] Broiazun "lo llevabais" por zerogan, zerocian.
 [35'4'i] Ekari euskuzuen "nos lo trajisteis" por zeuskuen.
 Y aün hay no pocos que, uniendo la Lógica a la Historia, dicen:
gekigun, zekazun y ekari zeuskuzuen; flexiones en que, como se
 ve, conviven los agentes gu, zu y zue con su mismos pacientes
 E Y Z."

Bras eo kefridi al "Lógica" gant Azkue -- heklev
 eus ar brizhenvoaz na c'hallje tra dibolloniel ebet bezañ kavet
 e frammadur an euskareg! -- ha ne dalv ket poellata war un hevelep
 arguzenn. Bezet a vezo, avat, "furmoù Azkue" a c'hell bezañ dez-
 rannet evel-henn:

$\emptyset$ -e- $\emptyset$ -ki-gu-n = 3-o-P- $\emptyset$ -4'-t e-lec'h g-e-ki- $\emptyset$ -an = 4'-e- $\emptyset$ -3-t
 $\emptyset$ -e- $\emptyset$ -ka(r)-zu-n = 3-o-P- $\emptyset$ -5'-t -- z-e-karr- $\emptyset$ -en = 5'-e- $\emptyset$ -3-t
 $\emptyset$ -e- $\emptyset$ -roa-zu-n = 3-o-P- $\emptyset$ -5'-t -- z-e-roa- $\emptyset$ -n = 5'-e- $\emptyset$ -3-t
 $\emptyset$ -e- $\emptyset$ -(d)u-g-ku-zu-g-n = 3-o-P- $\emptyset$ -R-4"-5'-p'-t
 e-lec'h z-g-(d)u-g-ku- $\emptyset$ -g-n = 5'-e- $\emptyset$ -R-4"-3'-p'-t.

Bezañs ur c'henger-zwereder evel lostger a emleg,
 ent reizh, ur rakger-diouzañver, bezet $\emptyset$ amañ evit ar gour 3, an
 angour, hag ac'hann un arouezier-diouzañver -P- = $\emptyset$ evel er vart-
 ezeadenn b) a-zioc'h. Dont a raomp en-dro war ar furmoù-se pa stud-
 iimp an douer, met lavaromp endeo emañ ar gwir gant an Ao. Lafon, a
 ra anv anezhe, pa skriv (BSLF 55, 212-213): "le basque avait le
 moyen de les [furmoù hon darlun II] faire autrement". Naturel
 kenan hag a-genglot gant reizhiad ar verb euskarek e oa ar furmad-
 ur-mañ, ken ma skriv Azkue war o divout, MV 715, goude bezañ meneg-
 et, p. 714: 34' ekazun = zekarren, 35' ekazun = zekarren, 64'
ekazuzan = gekazan, 65'r ekazuzan = zekazan, 65'i ekazuzan =
zekarrezan:

"De tanto oír en mi misma familia ekazuen y ekazuzan me
 suenan major que zekaren y zekarrezan vosotros lo y los traiais".

En enep, ar furmoù "uniendo la Lógica a la
 Historia" zo stambouc'hus, a hañval artifikel rik, han'eus arver ebet
 e teuont eus meskadurioù digozh.

14. DOUOR.

Diaes eo furmoù an douer euskarek. Evit a sell
 ouzh studi hollek an or-se e pedomp al lenner da deurel ur sell
 ouzh SVB 1, 509-522, ha dreist-holl, ouzh ar studienn hir "L'impé-
 ratif en basque au XVIe siècle" bet savet gant an Ao. Lafon hag
 embannet e BSLF 63 (1968) 110-140.

a) Furmoù savet war ar wrizienn.

a1) Verboù anergatek, n'eus ket a e'hourioù 1 ha
 4 evit an douer; peurheñvel ouzh re ar bongevor eo ar gourioù 2 ha
 5 (nemet, marteze, n'eo ket kozh h- ar gour 2): ga "kac!", gaa
 "kit! (briek)".

a2) Verboù ergatek. Er verboù ergatek, n'eus ket a

e'hourioù 1' ha 4'; evit ar gourioù 1, 2, 4 ha 5 ez eus furmoù sav-
 et war ar wrizienn, met a-hed emdroadur ar yezh ez eus bet meur a
 "zisreolder" e teodyezhoù ha rannyezhoù zo. Da skouer, er skridoù
 koshañ, e vez savet war ar wrizienn ar gourioù 1X' (l.m. 119-120),
 hogen, hiziv eo displannoc'h an traou: gant ar skorverboù -za- ha
 -gi- "ober" (hemañ diwezhañ strisheet da -i- peurliosañ) e kaver
 12' Bk. naik/n (met naik/n ivez), Gp. nazak/n, hogen Sb. nezak/n
 "ra vin bet ganit" (sl. VB 47, MV ha VG §980, GB 308); 13' Bk.
nai, Gp. naze, hogen Lp. benesa "ra vin bet gantañ": diogel eo ez
 eo ar furm diwezhañ-mañ savet diwar hevelebekadur ouzh 33' beza
 "ra vo bet gantañ"; ne anavezzer hini ebet eus ar furmoù-se e Sb.
 ma erlec'hier ouzh an douer ur c'hompletiv e -la. Ent reol e saver
 war ar wrizienn ar gourioù 4X': Bk. 42' gaizak/n, 43' gaiz, 45'
gaizuz, 46' gaiez "ra veomp bet ganit, gantañ, ganeoc'h (briek),
 gante"; er rannyezhoù all e kaver al lieser -it- a-raok ar wriz-
 ienn. Libaot-tre e hañval bezañ arver ar gourioù 2X' ha 5X': dianav
 int e Suberos, marv pe war o zremenvan a Gipuskoa, hervez Azkue, VG
 §980. E Bk. ha Gp. e vezont savet war ar wrizienn, sk. 23' Bk. gi,
 Gp. gza; e Lp. behaitza "ra vi bet gantañ" a hañval un adstummadur
 (VB 53).

b) Furmoù savet war ar bonad.

b1) Verboù anergatek. Er verboù anergatek e saver ar gourioù 3 ha 6 war ar bonad: b-i-(h)oa "aet!", b-i-(a)oa-z "aent!", eus ar wrizienn -oa "mont", bonad -i-oa. A-zivout ar rakger b-, e kav dimp emañ ar gwir gant an Ao. Lafon (SVB 1, 520) p'en tenn diouzh behar "ret", strishaet da ba- hag e sonenn o vezañ teuzet gant -e- ar bonad. Ar furm gentidik a c'haller adsevel neuze a ve : †*0*-i-*0*-oa = 3-e-P-*Ĵ*.

b2) Verboù ergatek. A-zivout ar furmoù ergatek 32', 35', 62', 65', setu ar pezh a skriv an Ao. Lafon (l.m. 118):

"Les formes d'impératif à patient de 3e personne et agent de 2e, très fréquemment employées, sont originales. Elles ne sont substituables à aucune autre forme de la conjugaison transitive ou intransitive. Elles sont constituées par l'addition des suffixes d'agent -k, -n, -zu, -zue (communs aux domaines du réel et du non-réel) au radical. La 3e pers. du patient n'y est donc pas exprimée, ou, si l'on préfère, elle l'est par le préfixe zéro; elle est non-marquée. Le pluriel du patient est exprimé par un suffixe. Que l'on compare ekark "apporte-le" et ekhazazue "apportez-les-moi" (-t- "a moi"), tirés du radical ekar, a đakar "il l'apporte" (attesté dès le XIVe siècle), đakaz "il les apporte" (où z est tombé devant le suffixe de pluriel -z)."

Kavout a ra dimp ez eus bet ur fazienn-blunn gant an Ao. Lafon: hervezomp e ranker dezrannañ, a-getep, ekark hag ekhazazue, evel †*0*-e-*0*-kar-k = 3-e-P-*Ĵ*-2v' ha †*0*-e-*0*-kha(r)-z-t-zu-e = 3-e-P-*Ĵ*-p-1"-5'-p', eleze dik evel ar skouerioù diskouezet gant "furmoù Azkue" studiet e 13. D'hon soñj ivez, a-hend-all, "furmoù Azkue" zo ent wir hen furmoù a zouer: dres evel m'hon eus gwelet a-zioc'h (13.a1) e oa furmoù douer zo, savet war ar wrizienn, peur-heñvel ouzh furmoù kevor, furmoù douer all, bet savet war ar bonad, a c'hallas, e lec'hioù zo, bout arveret evit an ator, rak an eneb-ador pennañ en euskareg ne c'hoarvez ket eus bremañ/tremenad, hogen eus gwirvoudel/ambvoudel, evel ma voe diskleriet ervat gant an Ao. Lafon.

Hervez an darlun-mañ ivez e vezomp ar gourioù 33', 36', 63', 66' (sl. l.m. 118) evel begi "ra vo graet gantañ", bekusa "ra vo gwelet gantañ" (ma n'eus gant -a kefridi yezhadoniell ebet),

bezet: 3-e-P-*Ĵ*-3' = †*0*-e-*0*-pi-*0*, †*0*-e-*0*-kus-*0* gant b- eilel. Kompren a reer amjestragezh an azonoù †*0* eus an angour, hag ac'hann arver b- evit o c'hreñvaat, dres evel ma reer mui-ouzh-mui hiziv gant haldin "mar" evit kreñvaat ar supozitiv gant ba- a c'hallje, a-wezhioù, bezañ a-stumm gant an afirmativ ba-.

Sevel a c'haller enta an taolennoù-mañ:

	ERGATEG		SAVET WAR AR WRIZIENN		ANERGATEG
	2'	3'	5'	6'	
1	1- <i>Ĵ</i> -2'	1- <i>Ĵ</i> -3'	1- <i>Ĵ</i> -5'	1- <i>Ĵ</i> -3'-p'	//////
2	//////	2- <i>Ĵ</i> -3'	//////	2- <i>Ĵ</i> -3'-p'	2- <i>Ĵ</i>
4	4- <i>Ĵ</i> -2'-p	4- <i>Ĵ</i> -3'-p	4- <i>Ĵ</i> -5'-p	4- <i>Ĵ</i> -3'-p'-p	//////
5	//////	5- <i>Ĵ</i> -3'-p	//////	5- <i>Ĵ</i> -3'-p'-p	5- <i>Ĵ</i> -p

TAOLENN 5 SAVET WAR AR BONAD

3	3-e-P- <i>Ĵ</i> -2'	3-e-P- <i>Ĵ</i> -3'	3-e-P- <i>Ĵ</i> -5'	3-e-P- <i>Ĵ</i> -3'-p'	3-e-P- <i>Ĵ</i>
6	3-e-P- <i>Ĵ</i> -2'-p	3-e-P- <i>Ĵ</i> -3'-p	3-e-P- <i>Ĵ</i> -5'-p	3-e-P- <i>Ĵ</i> -3'-p'-p	3-e-P- <i>Ĵ</i> -p

TAOLENN 6

Evgehiadenn. Bez'ez eus arallstummoù bihan evel eizan e-kichen einaz e 62'm e Bk., sl. 5, Ev. 3. Er-maez eus Bk., e kaver e liester an diouzañver an enger -(i)t- etre ar bonad hag ar wrizienn evit ar skorverboù, bezet un darlun 4-p-*Ĵ*-2', 3-e-P-p-*Ĵ*-2', h.a.

Boas e vezer da gomz eus an douer euskarek: e gwir hon eus daou or disheñvel, an eil an douer ("impératif direct" Lafon) evit 1X', 2X', 4X', 5X', 2, 5, savet war ar wrizienn; egile an amzou-or ("impératif indirect" Lafon), evit 3X', 6X', 3, 6, savet war ar bonad (sl. l.m. p. 139, pergen), o klotañ gant jusiv ar yezhoù indez-europek.

15. DISOC'H.

An diskleriadur emsomp o paouez kinnizien hon degas da resisañ kefridi ar bonad:

1' Arc'hwel a ra azon ar bonad evel arouezier-gwer-

eder, o vezañ neptuskaet gant -P- (-n- pe -p-).

2° Azonet eo domani ar gwirvoudel gant arver ar wrizienn ha dirazi ur rakger diouzañver dalbezh.

3° Azonet eo dalbezh domani an anvoudel gant arver ar bonad; dirazañ e kaver ur rakger gwereder, pa na ve neptuskaet gant arouezier an diouzañver -P- estaolet -n- pe -p-.

Ret e ve episaat perak ez empleg -g- ar bonad ma vo taollet an evezh ouzh ar gwereder, ha perak e c'hell bout neptuskaet. Ne c'hallfed hiziv an deiz nemet sevel martezeadennoù disol. Heñveldra e c'haller goulenn perak ez eus daou rakger dishañvel q- ha q- da'n trede gour, an angour, tra ma ne gaver nemet un azon da'r gourioù all; en enep, evelte, n'en deus nemet ul lostger -q-. Gwelet ez eus bet e c'halle rakger an trede gour bezañ, hervez ar rannyezhoù pe an orioù, z-, l-, b-; met gwelet hon eus ivez e oa eilel an holl elfennoù-se. D'hon soñj e tle bezañ eilel ivez an elfenn q- (evitañ da vezañ diazezet a-gozh er yezh) hag e vez azonet dalc'h-mat an angour gant mann, eleze anmerk e oa en orin, dezhañ ur c'henger q-, -q-. Ur gudenn all eo orin an q- mañ, marteze ur rag-anv diskouezañ evel ma soñje Schuchardt (?), met evel ma skriv an Ao. Lafon (BSLP 55, 213):

"L'existence de ces formes constitue quelque chose d'imprévu et d'étrange dans la conjugaison basque. Nous savons comment elles sont faites, mais non pourquoi elles ont été faites ainsi."

Mar gell ar studienn-mañ bihanaat iskister ar furmadurioù-se, ne gav ket din e vo bet diabañ.

15/06/1970

BERRADURIOÙ

- BSLP : Bulletin de la Société de Linguistique de Paris.
FHV : F. MICHELENA, Fonética histórica vasca, San Sebastián, 1961.
GB : P. LAFITE, Grammaire basque, 2t emb. Bayonne, [1962].
GEDL : ITHURRY, Grammaire basque (dialecte labourdín), Bayonne, 1895 [-1925].
MV : R.MA. de AZKUE, Morfología vasca, 2t erb. Bilbao, 1969.
SVB : R. LAFON, Système du verbe basque au XVIe siècle, Fordeaux, [1945].
VB : Prince L. BONAPARTE, Le Verbe basque en tableaux, 1869.
VG : R.MA. de AZKUE, Verbo Guipuzkoano, Bilbao, 1932. (2t emb., en MV², 3, 1-155).

Evit ar rannyezhoù: Ek. = biskaleg; Gp. = gipuskoeg;
Sb. = suberoeg; Lp. = lapurdieg; Ni. = izelnavarreg.
Ek. = euskareg

G O U L V E N   P E N N A O D

DIWAR-BENN AR RAGANVIOU-GOUR 3e UN.

GOUREL HA NEPREIZH

HA RAGANVIOU-DISKOUEZAÑ ZO

O. E-barzh studienn Roparz Hemon, "The Breton personal Pronoun as Direct Object of the Verb", Celtica 2 (1954) 229-244 (meneget amañ da heul evel BPP) e kaver ar studi wellañ eus arver ar raganvioù-gour e brezhoneg. Mantrus eo ne vije ket bet anavezet gwelloc'h ar pennad-se gant ar skrivagnerion vrezhonek a weler amañ hag ahont oc'h ober direol krenn gant ar raganvioù. Nevez zo en deus Kervella kinniget, en ur pennad embannet gant Hor Yezh 50/51 50-52, reolennoù gramadegel evit lakant un tamm urzh. A dalvoud bras eo e studienn, evel kement en deus embannet a-zivout ar yezh lennegel a-vremañ. Padal e kav din ez eus meur a dra da lavarout c'hoazh, diwar-benn ar raganv gourel ha nepreizh eus an trede gour unan hag ar raganvioù diskouzañ a vez arveret a-wezhioù eveltañ.

En ul lizher (20/04/68) e skrive Kervella din: "Gouzout a rit moarvat evelton ez eus daou zoare da gemer ur yezh: 1) kemer ar yezh vremañ evel yezh lennek, an "doare reizh" o vezañ an hini bet diazezet tamm-ha-tamm gant ar skrivagnerien hag ar yezhadurourien. E galleg hag er yezhoù bras peurvuiañ ne soñjer alies nemet er yezh-se hag a zo degemeret a bell 'zo gant ar skol; e brezhoneg ez eus muioc'h a gudennoù, en abeg d'an dicuer a gelennerezh hag ivez

dreist-holl en abeg da vrezhoneg Gwened. 2) Kemer ar yezh en he c'hementad, ken e-doug an istor hag a-dreuz an holl eil-yezhoù. E-keñver an doare kentañ, hini ar "yezh reizh" e kav din n'em eus netra da zislavarout eus ar pezh am eus skrivet. War an eil poent avat, an hini a laka da gompren gwelloc'h ar penaos hag ar perak eus an traoù, en deus ho lizher sklaer-aet an tamm va gwel eus an traoù."

Amañ da heul e fellfe din adkemer ar pezh a skriven da Gervella war-lerc'h e bennad (aroueziet Kerv) : diazezet eo va soñj war BPP ha war ar studiennoù 'm eus graet war hon c'hrennvezh, war un imbourc'h 'm eus renet pergen a-zivout embannadurioù An Pasion eus 1530 (Paris), 1609 (S.-Malou), 1622 (Montproulez), disheñvel a-galz o c'hentelioù diouzh a voe embannet gant La Villemarqué en e Grand Mystère de Jésus (Paris 1865) : eus an embannadur-se e c'haller lavarout, evel eus e Poèmes bretons du Moyen-Âge (Paris 1879) : "Il a reproduit le texte avec une surprenante inexactitude" (Hemon, TPMB viii). Heñveldra a livirin eus e embannadur eus An Nouvelou ancien ha deuot (RC 10, 11, 12, 13), diglok ouzhpenn, a roin anezhe, spi 'm eus, un embannadur nevez an deiz ma vo pinvidik a-walc'h an embannerezh brezhonek⁽¹⁾ kement-mañ evit merkañ groñs e kavfer amañ ur savboent disheñvel diouzh hini Kervella, an hini o tennañ d'e zibab "2)" meneget a-zioc'h.

N'eo ket homañ enta ur studienn a yezhoniezh c'hlan. A yezherezh ne lavaran ket. Da lavarout eo ez eus da bal din diskouez da'm c'henvroiz a ra gant o yezh frammadur ar yezh-se evit a sell ouzh arver reganvioù an trede gour, en tu all da'n arverioù liesniver e'n deodyezh-mañ 'n deodyezh, distresadurioù o vezañ em silet betek ar yezh skrivet gant an diouer a zeskadurezh wirion eus hon yezh a-c'houde kantvedoù, a-c'houde dibenn an 19^t kantved pergen. Gramadegezh ez eus amañ neuze kalz muiget yezhadurezh, ha rebechet e vo ouzhin moarvat bezañ kinniget "reolennoù" da'm zro. Atebiñ a rin

hepken e rank ur studi yezhoniel servijout d'un dra bennak, ha ken aner eo, a gav din, ar yezhoniezh c'hlan, ha m'eo diboell ar c'hramadegezh o reoliañ hervez froudenn, albac'henn pe rannyezh an aozer, evel a weler a-wazhioù e Breizh -- hag e lec'hioù all! Met ar brezhoneg a arveromp n'eo ket hini ar barrez-mañ pe ar barrez-hont, hogen yezh hon bro en he fezh, ha setu perak e kav din ez eo furoc'h imbourc'h da gentañ-penn ar yezh en hoc'h istor, kentoc'h eget degemer, a youl gaer, parlant Leon dre zoujañs evit Gonideg, pe hini Lannuon dre zoujañs evit henn-ha-henn pe hini Daoulaz en abeg da'n neb-mañ-neb! Yezhoniezh c'hlan da gentañ neuze, ha yezhoniezh istoral, met, da c'houde ha da c'houde hepken, gramadegezh o tennañ kentel diouzh ar studi yezhoniel. Kemeromp "ar yezh en he c'hementad" enta evel ma skriv Kervella.

1. Setu amañ taolenn an arverioù eus ar reganvioù-gour "renadenn", hervez BPP 229. Lakaet 'm eus hepken ar stummoù a-vremañ e-lec'h re ar c'hrennvezhoneg. Daveiñ a ran, dre vras, da'm DBK 20-31, evit skouerennoù tennet eus ar grenn-yezh (en ur skrivadur skoueriekast). Etre krommelloù e lakaen furmoù a gaver e Bro-Ereg ha n'int ket bet, ne ouzon ket perak, degemeret betek bremañ er genyezh⁽²⁾; anat eo n'eo ket "gwash-oc'h" ober gant ta e-lec'h da pa "aotreer" ma e-kichen BrL. va: met "les grammairiens ont des raisons que la raison ne connaît point".

	Dirak un or (nemet an douor kadarnael)	Dirak an anor kadarn	Gant an douor kadarnael ha <u>devout</u>
Un. 1	<u>'m</u>	<u>va, ma</u>	
2	<u>'z</u>	<u>da (ta)</u>	
3e.	<u>en</u>	<u>e</u>	<u>en</u> ⁺
b.	<u>he, hec'h</u>		<u>hi</u> ⁺
Ls. 1		<u>hon, (hor, hol)</u>	
2		<u>ho, hoc'h (hos)</u>	
3		<u>o</u>	<u>i, int</u> ⁺

Ar furmoù heuliet gant ur sterennig a vez(e) arveret goude devout pe an douor kadarnael.

Ne sav kudenn ebet evit lod muiañ ar raganvioù, met ur meskad bras zo c'hoarvezet bremañ evit a sell ouzh an 3e unan gourel, ma arverer a-dreuz hag a-hed e, en, en, hag an diskouezañ henn. Danvez ar studi-mañ e vo.

2. Arver e.

En orin e oa e ar genitiv eus ur raganv-diskouezañ, arveret evel raganv-gour evel a c'hoarvezas evit an 3e gour e'n holl yezhoù indezeuropek a-vremañ. Ac'halenn eo deut da vezañ arveret evel adanv-perc'hennañ, sk. Pr. ⁺esjo pennis, ger-ouzh-ger da geñveriañ gant La. sius caput, deut da e benn: un adanv-perc'hennañ gwirion ez eus anezhañ bremañ, met an dro-idigezh tostañ evit a sell ouzh ar gerdarzh a ve an droienn, anavezet mat er yezh a-vremañ, ar penn anezhañ. Testeniekaet eo evel-se abaoe an henvrezhoneg: mab i kiled "mab e gile, mab e genseurt" (sl. grile) VBEG 266, h.a.

Ar pezh a reomp bremañ "anor-kadarn" (pe c'hoazh "anv-verb") zo, evit gwir, un anv-kadarn kalz muiget un infin-itiv: da skouer, en heniwerzhoneg, ur yezh homañ ma kaver splann

c'hoazh an troadoù, genitiv, akuzativ, dativ, disheñvel diouzh an nominativ, -- troadoù bet kollet er yezhoù predenek war-bouez nebeudigoù hep talvoudegezh c'hramadeg evel hiziv, h.a., CCG 162 --, e lakaed e renadenn er genitiv, evel a c'hoarv-eze evit an anvioù-kadarn all, sk. serc dé, ger-ouzh-ger "karout doue", gant ar genitiv dé eus an nominativ dia (Thurneysen, Grammar of Old Irish, 158, 445). A-wezhioù e kaver c'hoazh e brezhoneg an anor-kadarn arveret evel-se, sk.

Pan voe e donet e-n bet man M. 3014 "pa voe e zont (e zoned-igezh) er bed-mañ".

Setu perak e kaver atav e dirak an aok. e brezhoneg klasel (sl. GIB 598), sk.:

Nep na car e cleuet M. 1469 "an neb na blij ket dezhañ e glevout".

Hac v cuff, hac vuhel, dont santel d-e gulet Nl. 11 "hag i, kuñv hag uvel, dont santel d'e wellet".

Ez deuez an aelig beniget / D-e henvel Iesus Nl. 36 "e⁺ teuzh (= teuas) an aelig benniget d'e envel Jezuz".

Merzhout e c'hell bezañ "nepreizh" ar raganv e, eleze bezañ kevatal ouzh "an dra-mañ", Sz. it, e-lec'h daveñ d'un anv gourel:

Ne gallaf quet e credif J. 200 "ne c'hallan ket e grediñ". Ne bouezer ket a-walc'h war dilerc'hioù an nepreizhter er raganvioù e-barzh ar yezhadurioù brezhonek: o vezañ n'eus "ent henvoazel" nemet div reizh en hon yezh e tisonjer ez oa teir anezhe gwezhall ha n'int ket aet krenn da get, nemet e teuas da beurheñvel -- pa na oant ket er pennderou -- furmoù gourel ha furmoù nepreizh.

Heñvel eo an arver e kerneveg, (DICC 25), sk.:

Demmyr, ny a yll gwelas / lauar du maga del wra / neb a vynn y glewas PA. 12 "Bremañ, ni a c'hell gwelout lavar doue evel ma ra an neb a venn e glevout".

An psp e ruk y presio BM. 2792 "e veuliñ a reas ar pab".

E krenngembraeg e reer ivez gant ar furn gevatal y dirak un aok. GMW 53, WG 274; miret eo bet betek bremañ, (ma vez skrivet gi, met distilhet /i/):

Ac urth henne e mae dyr e uot enteu ar ureynt (Llyfr Iorwerth § 97) "Ha hervez se eo diogel e vout en dres gant brient." (= ez eo en).

[be daxi n deid] = beth ydych chi yn ei ddweud? "Petra emaoe'h c'hwi o lavarout?" gant ei "e" hep bezañ distaget, met o lezel e roud e kemmadur dweud "lavarout" (Fynes-Clinton, WVBD 226), ger-ouzh-ger 'ouzh e lavarout'; "o lavarout" a vije [n deid] yn dweud, (yn dywedyd er yezh lennegel), hep kemmadur.

N'eo ket disheñvel an arver en henlwerzhoneg, ma arverer a + gwanadur, gant an aok., ken evel raganv gourel:

a hic Wb. 2b11 "e silvidigezh" g.ouzh g. 'e selvel', ken evel raganv nepreizh:

ma ad-ced torbe inn-a thed[a]t Wb. 11b22 "if ye should see benefit in its going" = "o vont evel-se" (sl. RIACont A-2; Thurneysen GOI 279).

A-zivout orin ar ger, sl. VKG 2 173, CCG 216, Vendryes LEIA A-3.

Evit an 3e gour benel hag an 3e gour lies ez arverer Br. he, e, hag ar furmoù kevatal er yezhoù keltiek all.

+

Setu arver reizhstorial ar renadenn e dirak an aok. en hon yezh hag er c'heltiegoù all. Padal, nevez zo ("nevez" pa genverier gant ar c'hantvedoù o deus graet hon yezh ar pezh ez eo), en 19t kantved, war a hañval, e teuas e da vezañ arveret, gant tud dizesk na raent foeltr eus frammadur o yezh, hag ac'hallenna betek ar "yezh lennegel",

1° dirak an aok.:

Biskoazh ( ) n'em eus he welet MBR. 164 (menegot hervez GIB 598)

2° dirak un or displeget:

Lod e heulie MKRN. 95 (BPP 237).

Evel a weler, nevez-tre eo an arver-se ha n'eus digarez ebet d'e zegemer da vat er genyezh. Diaes eo kompren Kervella pa erbed troiennoù ken diroll ha: en deus e glevet, e flevit, n'e veulit ket, Yann e glev. A bep seurt e vez klevet en holl yezhoù digant an dud diskol. En holl vroioù avat, nemet e Breizh, war a hañval, hag evel en hor bo tro da welout c'hoazh, ez eus un hengoun gramadegel o reoliañ ar furmoù "dereat". Na pegen "diouiziek" e c'hell bezañ maizad an "dereadegezh" n'eur ket evit tremen heptañ ha ken sot eo aotren "Yann e glev" ha "j'y ai dit" ar galleg pobl e yezh hon amezeion, evit "je lui ai dit".

3. Arver en.

Dont a ra Br. en eus an akuzativ Io. ⁺im, sl. hLa. em (CCG 216). E gavout a reer ivez adalek an henvrezhoneg: nin arhaid "n'en araez, n'en tizh ket" VBEG 262, DGVB 268.

E-pad mare ar c'hrennvrezhoneg ez arverer en dirak un or displeget (nemet an douer ar stumm kadarnael), o taveiñ d'un ak. gourel; niverus eo ar skouerioù, sl. GIB 1255, sk.: Mac suff koullec pardō ha Doue en pardonas Nl. 16 "hag en goulenn pardon, ha Doue en pardonas"

Ha hep truez. en (Steven) labezent Nl. 553

Da nep en (Doue) car Nl. 580

Nepreizh e c'hell bezañ ivez:

Huy en goar J. 22b

Adalek dibenn ar c'hrennvrezhoneg e kaver ar stumm er e-lec'h en, evel ma reer gant ar e-kichen en. Ar skouerenn gentañ a hañval bezañ en Am., hervez GIB l.m.:

Hoquen he bleo gwan er gra sora'hennet Am. 811

Buhan er gra-hi Am. 670

Met marteze a-walc'h n'hon eus amañ nemet un adaozadur gant Pelletier eus ur skrid kent a ziskoueze en, rak diwezhat a-

walc'h eo, da skouer, an notadur ar e-lec'h an (3). Boas eo bremañ ar (ha diouzh ret al dirak ur verb o kregiñ gant /#1/), e BrE. pergen. Graet e vez peurliesañ ar c'hemmadur /k/ :: /x/. Diaes eo gouzout hag eñ a oa graet endeo da vare ar brezhoneg krenn. Ar skritur gant -n, ha zoken un distilhadur /en/ ne brouont netra, rak daoust d'ar pezh a vez lavaret a-wezhioù, e veze kemmet /k/ :: /x/ war-lerc'h ar ger-mell ann o krenn-vrezhoneg (sl. Franciscu Enhane = An C'hann, kv. an anv-den a-vremañ Le Cann, Breizhad o chom e Kernov-Veur e 1523, RC 32 293: ne c'hell ket bezañ amañ ul levezon gernevek rak er yezh-se ne veze ket graet ar c'hemmadur kevelep). Luct e ven da grediñ ne veze ket c'hwezhet e krBr. hag ez eo deut ar c'hemmadur -- evel an hini war-lerc'h hon, hor -- diwar hevelebiezh ouzh ar ger-mell. (Sl. Jackson, Celtica 5 133, o respont da Greene, Celtica 3 289, ha hemañ c'hoazh, Celtica 7 119).

Peurliesañ e skriver hiziv 'hon' (hag 'her hol') ar raganv-mañ, ar pezh zo diboell a-walc'h e vezañ n'eus bet biskoazh a h- er ger-mañ, ne vez distaget e nep lec'h (sl. Kerv. l.m.), ha m'eo degemeret ouzhpenn ar skrivad en er genyezh, dirak ar verb devout pergen: en deus ha neket 'hen deus'. N'eus digarez ebet da gendere'hel da verkañ an h- tasmantek-se er skrivadur. Da grediñ eo ez eo deut diwar an abegoù-mañ: 1° an tech da skrivañ hiroc'h ar gerioù berr; 2° damgemmesk gant ar raganv-diskouezañ henn (sl. § 5 a-is) war-lerc'h fatadur an /h/ e lod an teodyezhoù brezhonek, ha se daoust da'n distagadurioù disheñvel en [ɛ̃n] ha henn [(h)ɛ̃n'] evel merket gant Kervella.

+

E kerneveg, evel e brezhoneg klasel, e kaver -n:
(LICC 26-27)

Ha-y gyscyplys a-n sewyas PA. 52 "hag e ziskibled en heulias"
Gwyn bys kymmrys a-n fvrallo OM. 605 "c'êrus kement hini en

E krenngembraeg avat e vez graet gant a, y (GMW 55, WG 278):

Minheu a's kymmeraf PKM 17.26 "me avat en kemero".
Ret eo merzhout diouzhtu ez eo disheñvel an i, e, y -se, diouzh ar genitiv studiet e §2, rak, war e lerc'h ne vez blotadur ebet. Hervez Pedersen-Lewis, CCG 216, heñvel e ve e orin ouzh hini Br. en, krkn. -n-.

En heniwerzhoneg e kaver -a-: ni-n-aithaéuin Ml. 52 "n'en anavezaz ket", (ar friadur degaset gant a gourel o vezañ merket gant -n-); r-a-lléic Wb. 9.408 "lezet en deus eñ" = r'en lezas; en nepreizhter ez eus a° (gant gwanadur): da-uccí "eñ en kompren", sl. GOI 260-61.

+

Evel e c'hoarvezas gant a, e kemas en e-barzh teod-yezhoù zo, arverioù na c'haller ket kavout reizh e-keñver istor ar yezh. Kavet e vez:

1° Dirak un aog., o taveiñ d'un anv gourel:

En heaul () èl p'en dehai er gresit MG-58 "an heol () evel p'en dehe 'er' (= eñ) graet"

2° Dirak un aog., gant ur ster nepreizh:

Sklaer a-walc'h hoc'h eus hen (= eñ) diskouezet SAG. 295 (GIB)
C'hwi en deus el (= eñ) lavaret LLB- 630 (GIB)

Rouez e hañval bezañ, e BrE. dreist-holl, ma reer e'hoazh gant 'ean' = eñ (sl. §4).

3° Dirak un aok., o taveiñ d'un anv gourel:

D'er crou uicn a-er Guner entre deux lairon NG- 1535 "d'an (= e) krougiñ (Jezuz) da'r gwener entre daou laeron" (Merzhout n'eus ket a gemmadur war-lerc'h an)

Fuit her confondou, enf hac e ol armé NG- 1419 "evit er (= e) konfontoù (Lusifer), eñ hag e holl arme" (Kemmatur ebet ivez)

4° Dirak un aok., gant ur ster nepreizh (kemmesk anat gant henn, §5):

Hen ober a reas HTC. 60 (GIB)

Marteze a-walc'h n'eo 'hen' amañ nemet ur c'hammskrivad eus henn, rak ar skouerenn nemeti eo a gaver e GIB.

4. Arver eñ.

Gant eñ hon eus nominativ ar raganv-gour. Hervez CCG 216 hag ar gelennadurezh degemeret peurliesañ, e ve kar da hlv. son, keñveriet gant Gr. homós, Co. sama "mames, hevelep". Diaes eo avat diskleriañ perak en hon eus -e- evel sonenn er yezhoù predenek. Diaesoc'h c'hoazh, d'hon soñj, diskleriañ perak ha penaos ez eo act da get an ⁺e-, e-loc'h reiñ h-; rak a-unvan eo an teir yezh predenek war ar c'hraf-mañ: hKb. em /eč/, hBr. em /eč/, Kb.Kn. ef /ev/, krBr. ef /f/. Nevez ha didalvoud evel-roizh ar skrivad Br. 'heñ'. Keñveriañ da skouer hititeg -ma- (Kronasser Verfl. Laut- u. Formenlehre 155), hag ar rannig lidiek -m- (Gusmani, Lydisches Wörterbuch 162-63), tostact ouzh Kb. ma, Br. -ma "mañ", arveret evit kreñvant ar raganvioù-diskouezañ. Soñjal e c'haller en ur furmadur Ie. + e-/g- diskouezañ + ⁺-mo.

Bezot a vezo avat eus e c'hardarzh e vez arveret hBr. em, krBr. eff, nBr. eñ evel raganv rener adalek an henvrezhoneg (DGVB 157, VBEG 262, LLLC 23), hag ivez evel raganv azgeriad war-lerc'h ur verb pe un araogenn.

Arveret e veze ivez goude devout pe o verkan ar gerzh pe skorverb (sl. GIB):

Gant queux bras e-m-eux ef clasquet J. 189 "gant keuz bras e'm eus eñ klasket"

Iuez cafet entre-n badiz / onn-eux ef J. 101b "kavet hon eus eñ etre ar vediz ivez".

Kompren a reer gwelloc'h an arver-mañ pa genverier devout ouzh an droienn latin mihi (tibi, sibi, ei)-est; da skouer, un ti 'm eus a c'hallfe bezañ e latin mihi est domus evel e latvieg man ir māja pe e rusieg u menja est' dom, gant mihi (nom. ego), man (nom. es) en dativ, menja (nom. ja) er genitiv goude an araogenn u, hogen domus, māja, dom en nominativ

evel rener ar verb bout; ar rener eo ti ivez e brezhoneg hag ar renadenn en "dativ" eo 'm' evel m'en diskouez an droienn damgevatal un ti eo din (war-lerc'h kollidigezh an troadoù e voe eztaolet an dativ peurliesañ gant skor un araogenn da). Heñveldra, er frazenn me 'm bo eñ a c'haller ezteurel ivez eñ vo din, ar rener eo eñ ha 'm' ar renadenn en "dativ"; evit me a seller outañ peurliesañ er yezhadurioù brezhonek evel ar rener (diwar levezon ar galleg: je l'aurai), n'eus anezhañ nemet un dreistambilh a c'haller keñveriañ ouzh ar raganv azgeriad en "nominativ" a gaver, sk. "d'e welout-eñ", "dezhañ-eñ", "din-me", h.a. An arrouden eus J. 101b meneget a-zioc'h a ziskouez ez eo liammet strizh eñ ouzh ar verb devout ha neket ouzh an anor-gwan kavet.

Bev-tre eo c'hoazh un hevelep savadur e BrE.:

Me e-n bou enf de gas d-er gauter NG-770 "me en bo eñ da gas da'r gauter" (gant en bo, furm an 3e gourl war-lerc'h an dreistambilh, sl. Christmas Hymns lvii)

E vatezh () en doa gan tamallet lies SPKH- 5 (GIB). (Sl. ivez Guillevic-Le Goff 76).

Studienn dalvoudek Y. Plerger "Ar menoz habere e brezhoneg" (HY 14 r.n. 16-26) a ve da glokaat er feur-se. Heñvel eo arver hi hag i(nt):

Na lauar quet es te hy neb quentel gwelet B. 373 "na lavar ket (c'h) eus-te hi gwelet ur wezh bennak" ("at any time" BPP 233 zo, hep mar, gwel eget "d'aucune façon" Ernault evit treiñ neb quentel, sl. TFNB 103 evit ster kentel)

Me m'eus v dreou clevet G. 4 "me 'm eus int drev klevet"
Dygant Doe n-oz boae v da hoary na trypal G. 439 "Digant Doue n'ho poe i (= ho madoù) ket da c'hoari na da dripal"

Ret eo mershout avat e reer gant ar raganvioù renadenn er 1^{añ} hag en 2^t gour, hep ma ve diskleriet mat perak.

En e lizher meneget e skriv Kervella: "Doare ober Gwened goude ar verb en devout en trede gour a zo ken rouestlus evit tud KLT ma n'eus tu ebet da zegemer an doare-se er yezh

unvan." A c'hell bezañ, met eno n'emañ ket ar gudenn: pa em ziskouez Bro-Wened bezañ miret ar furmoù reizhistorel ha KLT bezañ int dilezet, ne welan ket perak e trofe ar yezh skrivet war-zu an distresadur. N'eo ket bet graet, spi 'm eus da neb- eutañ, ar peurunvaniñ evit mougañ pep perzh mat ar gwenedeg e mor ar padoaiod KLT.

Heñveldra evit a sell ouzh arver eñ (ha hi, i(nt)) war-lerc'h an douer:

Car ef ha douip ef N. 556 "kar eñ ha douj eñ"

Dougam enf d-er puncö infernal NG- 788 "dougam eñ da'r puñs ifernal"

Selaouit heñ HTC. 199 (GIB)

Sl. Guillevic-Le Goff 76, YBB 256.

Da verkañ eo avat ne reer morse gant eñ er stumm- nac'heñ eus an douer:

N'en recevet quet en ho ty Gk. 2 116 "n'en resevit ket"

Bezit fidel da Zoue, ha nen ofañsit ket EN. 3128 (GIB)

Gwelout a reer en hon eus amañ en, o talvoud evit un 3e gourel, ha neket nepreizh ('hen her hel' evit henn treuz- komprenet) evel ma lavar Kerv. 51.

Skrivañ a raed 'heñ' e-lec'h eñ er yezh lennegel betek 1941; didalvoud krenn eo ar stumm-se ha gant reizh e voe skarzhet kuit gant aozerion ar yezh peurunvan.

Heñvel ouzh ar brezhoneg eo arver Kb.Kn. ef war-lerc'h an douer (GMW 49-50, LI00 27).

5. Arver henn, nepreizh.

Amañ n'eo ket ur raganv-gour hon eus, hogen ur raganv- diskouezañ. Skouerioù niverusoc'h a roin anezhañ dre m'eo bet komprenet a-dreuz peurliesañ, ha ma vez skrivet 'hen' c'hoazh er GIB, ar pezh zo diaes a-walc'h da gompren pa voe an aozer unan eus ar re gentañ o vezañ meizet mat e dalvoudgezh, sk. BPP 232, notenn 2: "a different pronoun appears, henn "this" which is properly speaking a demonstrative pronoun". E GIB

1255, dindan 1. hen e ro seizh skouerenn, an holl anezhe skrivet henn! Gant reizh eo neuze en he deus KIS-SADED pellaet dioutañ war ar c'hraf-mañ.

An diskouezañ-se a gaver e krKb. hyenn, nepreizh, Sz. this, hKb. hinn, eus gind-od (WG 298, GMW 82-84). Ne hañval ket bezañ anavezet e kerneveg.

Arveret e vez:

1° Goude an douer:

Credet henn B. 23, 187; J. 32b "kredit henn"

Autrou, dalet, ha sellet henn J. 116b "sellit henn"

Evel a skriv Kervella (e lizher): "Er gourc'hemenn ne c'heller mui lavarout kredit hen, lavaret e vez kredit se. Se eo ar ger en deus kemeret e lec'h". A zo gwir evit lod. Merzhout a reer e teu -se da vezañ arveret muiget -mañ -- heñveldra e galleg -là e-lec'h -ci --; henn a verk "an dra-mañ", kv. e Kb. "Hyenn refers to the present time, hyenny usually to the past, but sometimes to the future" (GMW 84) hag e Kb. hyenn = Sz. this, met hyenny = Sz. that.

2° Goude ar verb bout:

Gant spont na confontent, her lavaret voas heñ G. 528 (her = er "rak"; er skridoù krennvrezhonek e verk ñ un n pe un m, neuze, heñ = henn, ha neket ur fronelladur eus ar sonenn ziaroek evel er skrivadur a-vremañ)

3° A-raok ar verb, en abeg da'n enklotenn moarvat:

Ha huy heñ na lennas? G. 530

Gwelet hon eus (§ 3) e veze arveret en, zoken gant ur ster nepreizh, dirak ar verb; a-wezhioù avat e kaver enn e krennvrezhoneg, nepreizh dalc'hmat, arveret dirak ar verb gant ster Sz. this kentoc'h eget it. Stankoc'h eo enn eget na greder, rak Villemarqué a voulas alies en en e embannadur eus J., ar pezh a oa skrivet en = enn en embannadur 1530. Ne hañval ket bezañ dre zegouezh e veze diforc'het etre (h)enn hag en. Fatet e oa dija an /h/ derou-ger e distagadur ar gwelarn da vare ar c'hrennvrezhoneg ha /hen/ a oa deut da

[ɛn'], disheñvel avat diouzh /en/ [ɛn].

Cals ɛn euezh J. 17 (Villemarqué: en)

Ha dif neuze ɛn autrens J. 163b

Hv enn arguas a-a tra se B. 12

Ret eu presant enn amanto B. 485.

Anat eo an diforc'h etre en ha (h)enn er gwerzioù-mañ:

Da pep quantel en azeule "Dalc'hmat en (an idol) azeule)

Buel doe hac enn suoes B. 437 evel doue hag henn avoue" (ez embanne se).

Ret eo merzhout avat ne gaver doublet an -nn nemet dirak ur sonenn.

An diskouezañ-mañ eo a gaver en troioù dre henn, goude henn, evel-henn, betek-henn; reizh eo Kervella pa bouez war zistagadur digor ha difronellet ar sonenn; n'eo ket avat, pa lavar n'eus ket a /h/ er ger dre ma vez distaget [ˈbeteg'ɛn] gant [ɛ] ha neket [k] (/ɛ h/ > [k]) en e rann-yezh: anat eo ez eus amañ ur c'hevrenneg laosk, evel m'en prou an daou bouez-mouezh meneg gant Kervella, ha pep elfenn he deus miret hec'h emrenerezh, neuze, o vezañ m'eo aet /h/ da [ø] en e rannyezh, ne oad ket evit gortoz un disoc'h all. Gwelout a reer e ra ur fazi bras Kerv. 51 pa erbed 'hen klev-it' kenster gant klevit se. Ne anaevzan skouer skrivet ebet eus hen klevit.

6. Arver henn, gourel.

Bez' ez eus ur raganv-diskouezañ all na hañval ket bezañ bet merzhet mat. E gavout a reer en droienn 'hen-ha-hen' (GIB 1260) hag en 'hemañ-hen' (GIB 1254). Gant GREG., MOA. ha JKS. (sl. daveannoù e GIB) e kaver ar skrivad 'hen-a-hen', met 'henn-a-henn' gant IN. Evit an eil ger, GREG. ha MOA. a ra gant 'hen-ma-hen', gant MOA. ivez 'hen-m'ann-hen' ha gant JKS. 'hen-ma'nn-hen'.

Diarvar eo en hon eus amañ henn gourel, kv. krKb.

hwenn, krKb. hen, a gaver en hemañ = henn-man, honnezh, h.a. Kervella a gemenn din ez eus en e rannyezh a Gernev Izel stumm-ou evel [ˈɛna] g., ha [ˈɔna] b. O c'hoarveziañ a c'haller gant krKb. henna, honna, gant an diskouezañ -na = -se.

Furmoù evel hini, krBr. heny, krKb. huny /hɛni/, o tont eus ur raganv-diskouezañ mui -i dektek, kv. hIw. -i war-lerc'h ar ger-mell, CCG 220, a c'hallfe hon lakaat da soñjal en un hen gant /n/ berr). Gwir eo e kaver peurliesañ hIw. hi, ha neuze hen 'hi:/ a c'hallfe bezañ roet krBr. heny, met hervez Thurneyson, GOI 19 ha 199, a dosta, evel a hañval bezañ reizh, ouzh Gr. houtos-i, n'eo h- nemet ur skrivad, boas a-durall er gerioù unsilabennek. O vezañ ma oa pouezet gwezhall war an -i-se, e c'haller soñjal en ul levezon eus ar pouez-mouezh evit /n/ > /n/. Ar furm heny n'eo ket un harz neuze evit ur raganv-diskouezañ gourel henn.

7.

Hag e talv ar boan da adober prosez anezhañ, h.a.? Ha ret eo lavarout e tegas an araogenñ a amañ ur renadenn zarn-ouñ? Da skouer, setu ur werennad win, me a ev anezhi (an hanterenn eus ar werennad, sk.), pe me hec'h ev (ar werennad a-bezh). Em ledañ en deus graet arver a + ra.-gour, met, nemet er stumm nac'hañ, ha c'hoazh, n'eur ket evit erbediñ an droienn-se, ken ponner m'eo. Leonek eo dreist-holl, met un trefod nad a ket da reizh pa vez leonek, hag ar gwir, ha pa ve gwenedek, a chom ar gwir. Ur wezh ouzhpenn e verzher pegen pouezus eo studi ar gwenedeg evit kompren gwell frammadur hon yezh, evel a voe diskleriet gant Fleuriot en e bennad eus Festschrift Pokorny, 1967, 159-170, ha 166 pergen evit a sell ar raganvioù.

23/04/1968

1. Sl. bremañ "An Nouelou ancien ha devot" AB 76, 1969, 663-703.
2. Sl. bremañ, abEnnez, "E sigur Lennegezh rannyezhel

bro-Brez" La02 73-86.

3. Menegomp amañ n'eo ket diles ar zecter eus J. 14b, roet ent voaziel, (LLLC 10, Piette BCS 21 122) evel prouenn 1) emdro an da ar; 2) ur c'hemmadur /s/ :: /z/ e krBr. N'eo diazezet tar zecter nemet war embannadur Villemarqué: an tri embannadur kozh, ha hini 1530 pergen o tistrannañ dalc'hamat hag aketus ar ger-mell diouzh e anv-kadarn, a skriv arzeeter. Anat eo en hon eus amañ ar ger arzeeter (a vije hiziv arekter ha neket azrek- evel DGIB 203-4) "keuzidigezh" (sl. azrectet = arekted J. 99b) evel m'en diskouez an arroudenn: Da pinigen houz em tennet / Hac arzeeter a quemerhet. Evit /r/ skrivet -rz- sl. herz Nom. 18 = hezz "her", carz Cb. = caezr "kaer", h.a., GMB 102, 320. [Touellet eo bet K. Jackson ivez, Hist. Phon. Br. 373, 799.]

a b E N N E Z

H A N E Z A R M O U L A Ñ

Diwar ar mennoz diavaezañ ul lavar gant arouezioù danvezel e voe ganet ar skrivañ; diwar an ezhomm skignañ ha peurlvirout oberoù ar gefrederion e voe savet meur a zoare-moulañ, ken na voe diazezet ar m o u l e r e z h evel m'en snavezomp hiziv an deiz, gant an arvoulerzhioù arnevez aseurt gant ar s i d a n v o u l e r e z h hag al l i n v o u l e r e z h.

Henamzeriz a reas diouzh doareoù fonnus da ziavaezañ ar mennozioù dre arouezlunioù: kounaomp ar pozhvein kavadennet er c'heodedoù marv (Babilona, Niniva, Tebe, Persepolis, h.a.). Enq ez eus kavadennet enskrivadurioù graet diwar 'mouloù' e koad pe e metal, pe savet diwar gennoù pe lizherennoù distag.

En henamzer e oa meur a rummad micherourion oc'h ober gant hevelep doare-moulañ: ar boderion a lakae o arouez war an traezoù oberiet gante; ar voneizerion a rae heñvel evit louc'hañ war ar pezhioù hag ar bazhodennoù.

Ur souezh eo n'o dije ket Hellaziz, daouste d'o uhelsevenadur, skignet hevelep doareoù-moulañ. Brudet e oa koulskoude en o zouesk al lizherennoù distag a dalveze evit deskiñ lenn d'ar vugale. Evel ma lavar Quintilianus: "anat eo d'an holl e lakaer ar vugale da c'hoari gant lizherennoù olifant evit treiñ o spered gant an deskiñ"; meneget eo ivez an doare-

-se da gelenn gant sant Yerom.

E bro-Sina, e kreiz an 11th kd, ez eo bet al lizherennoù distag en arver, evel ma'z int deskrivet e kounskridoù an Doktor Jānguo, embannet e 1056 :

" Goude en devout moulet war gleurennoù koad louc'het levrioù al lezennoù hag an oberennoù hanezek, ur gov, e anv Pisheng, a ijinis un doare nevez da voulañ, dre gleurennoù gant arouezioù distag.

" Gant un doazenn diwar bri, munut ha gludennek, e savas taolennoù sklat, moan evel ur pezh-moneiz, ma c'halle louc'hañ warne an arouezioù boazistañ ha kement arouez a oa evel ur meni siell a lakaed da boazhañ evit he c'haletaat.

" Gwisponañ a rae neuze an daol houarn gant ur mel hedeuz diwar bre, koad ha raz, ha sankañ ennañ ur stern houarn rannet gant neudennoù a-zerc'h; renkañ a rae neuze ar 'sielloù' an eil re dindan ar re-rall a-benn furmañ ur gleurennoù-voulañ.

" Ouzh an tan e lakae neuze ar gleurenn, evit d'ar mel teuziñ un tammig; sankañ a rae neuze a-gerrez ar sielloù er mel o pouezañ warne gant un tamm koad kompez-mat. ( ) Gant-se e c'halled moulañ kement ha ma kared ( )."

War-dro 1041 g.K e voe savet ijinadenn Pisheng, hervez an hanezourion.

Un dornwezhour arall, ginidik eus Bi-ling en devoe diwezhatoc'h ar mennoz da deuziñ arouezioù e plom. Ar re-mañ, nebutoc'h mardok eget ar re gent, ne oant ket kalet a-walc'h avat dre ziouer a gendeuzadur: kaset e voent da ankouazh...

Doareoù all da voulañ zo bet anavezet gwezhall, kent ma voe diazezet ar s k a r v v o u l e r e z h, eleze ar moulerezh anvet dreist-holl bete-vremañ, a anver ivez 'ar moulerezh henvoazel'.

An arz da liesaat al lunioù dre batromoù dedroc'het zo moarvat an hini koshañ. Evel-se emichañs e c'halle Hen-

egiptiz tresañ skeudennoù ken dik a c'haller gwelout atav war laourioù o balzamedennoù. Evel-se ivez e rae arzourion Hellaz evit skeudenniñ war o listri livet.

Prkopios a zanvell penaos e voe graet evit kaout ur meni sinadur digant an impalaer Yustinos na ouie ket skrivañ: "lakaat a rejont dedroc'hañ peder lizherenn gentañ e anv war ur plankenig koad ha, seul wezh m'en doa sinañ un teul bennak d'ober, e vlegnent e zorn war an arouezioù-se."

Teodorig Veur, roue an Ostrogoted, ne oa ket evit sinañ e anv ivez: dedroc'het e voe dezhañ en ul laonenn sour ar pennlizherennoù THEOD: evel-se e c'halle lakaat al laonenn war ar barchenn ha tremen e bluenn en toulloù. Karl Veur ivez a rae gant ur verrarouez, aes da dresañ.

Ar p r e n n v o u l e r e z h (anvet c'hoazh prennengraverezh) a voe diouzhtu kent ar skarvvoulerezh. War ur planken levn e veze treset ar gerioù ha neuze e veze lamet kuit, gant ur benveg a-ratozh, ar parzhioù na oa ket a liv warne; ne chome nemet al lizherennoù evel bosoù a veze lakaet liv warne evit moulañ, gant ur palouer, un taraver pe ur ruilhenn-brenn grommet gant lien.

Dev degouezhout e kreiz ar 15th kd evit kavout ginivelezh wirion ar moulerezh a anavomp. Emaomp e dibenn ar c'hladdalc'helezh, emacomp ivez gant bloavezhioù diwezhañ ar Stad Vrezhon.

D'ar c'houlz-se emañ ar c'hoant-gouzout oc'h ermaeziañ ar manatioù; krog eo an holl da lenn. Ar c'hoant-studiañ ivez, peurgetket ar yezhoù kozh, a ra e reuz.

A-neuze, an diskriverion ned int ket evit tizhout ouzh al lennerion. Diwar-se e teu diwezhañ an dornskridoù kaer, skrivet ha kinklet brav; an eilskriverion, pa ne fonnont ket d'ar goulenn, a skriv par ma c'hallont, buan evel ur vrogon-

enn, o liesaat ar berradurioù evel pa vije bet "freuzhet ar bluenñ gant ar mennoz en e gonnar" (Clemengis). E berr, flumañ ha mordokañ al labour an hini a reont, ken e teu an dornskridoù da vezañ diheleñ.

Moarvat ez eo gant an engravurion war brenn e ter-
nouas ar moulañ. Ar c'hartennoù da c'hoari a voe engravet en Alamagn evit ar wezh kentañ e derou ar bloavezh 1400. Diwar ar skouer-se e voe kizellet kleurennoù da voulañ levrioù; ar re gentañ anezhe, hervez Seizius, a voe savet war-dro 1431.

Er penn kentañ e voe moulet levrioù en ur daravat war ar follenn, en tu-gin d'an hini a oa da vezañ moulet. Dav oa neocazh lakaat war an tu-se ul larjezenn da virout ne rampfe an taraver. Hag evel-se ne oad ken evit moulañ war an daou du; peget e veze neuze ar follennoù div ha div da sevel ul levr.

Dispar ne oa ket avat hevelep doare-moulañ, daoust dezhañ bout gwelloc'h eget skridoù an diskriverion. Tenn e oa avat sozañ kement a gleurennoù ha ma oa a ledeneboù el levr, engravañ pep lizherenn an eil war-lerc'h eben, pa ne c'hallent talvezout nemet el lec'h ma oant lakaet. Ha diaes e oa disvankañ fazioù an engraver. Ouzhpenn-se, dre hir bezañ glebiet ha sec'het e laboure ar c'hleurennoù hag e skalfent. Ar prennvoulerezh a yeas da get war-dro 1490.

Diwar welout nammoù ar prennvoulerezh eo e teuas ar soñj da engravañ pep lizherenn ent distag. Evel-se e c'halle al lizherennoù bezañ 'skarvet' (dastumet) ha sevel gerioù, ar gerioù bommoù, ar bommoù linennoù, hag al linennoù pajennoù. Goude moulet ul levr, e c'halle al lizherennoù talvezout atav da voulañ levrioù all. Setu ganet ar moulerezh. Met pagoulz ha gant piv? Kevrin ha kudenn luziet an hanez!

Hervez meur a skrivagner, ez eo Laurent Janszoon COSTER (1370-1439) eus Haarlem, a reas evit ar wezh kentañ gant lizherennoù distag.

Henn Gensfleisch GUTENBERG (1400?-1468) a voe marteze

an hini kentañ oc'h engravañ al lizherennoù e penn kengeregoù koad bihanBuan a-walc'h e vezas ne oa ket dereat ar c'head hag e klaskes sevel moulennoù dre deuzañ kouevr ha metaloù all. Brudet e c'hell bout dreist-holl pa'z eo eñ en deus bet ar skiant d'ober gant ar wask, war skouer hini ar winierion, a zo bet ar stumm anezhi en arver betek an 19^t kd.

E 1455 (pe 1456) e voe moulet Bibl Gutenberg, an hini a aotre dezhañ an titl a "gavadennar ar moulañ". En hevelep koulz avat,- pe marteze koulsoc'h,- e voe moulet e Brugge "Doctrinal" Jehan Gerson, gant ur breizhad eus Feberieg (bro-Roazhon) a sine Brito Johannes (Yann ar Breizhad - 1416-1493). N'eur ket avat evit lakaat anat pe vloaz e voe moulet al levr-se. Marteze ken abred ha 1445, anez e ve hemañ bloavezh ar skrid.

Ne vern penaos, e Breizh ne voed ket war-lerc'h evit moulañ. Yann ROC'HAN, beskont Roudouz-an-Benez, an hini a zegasas moarvat ar moulañ e Breizh o stalinañ hag o warediñ RobinFOUCQUET ha Jehan CRES war e zouar e Brec'h-an-Louidiog. Eno e voe moulet e korf ur bloavezh (kerzu 1484 - kerzu 1485) dek levr heñvel-stumm, in-pevar bihan, diwar an hevelep tirenneg ha gant an hevelep tro-skarvañ; an hini kentañ anezhe o vezañ "Trespasement de la Vierge" (kerzu 1484).

Setu amañ roll ar mouladurioù kentañ da heul a anavomp:

- E Roazhon, labouradeg Pierre Bescules ha Josses : "Coutume de Bretagne", embannet e meurzh 1485.
- E Iantenneg e 1491, e voe ul labouradeg savet gant Jehan Cres, an hini a oa bet a-gent e Brec'h-an-Louidiog.
- E Naoned, a-dal 1493, e voe labouradeg Etienne Larcher.
- E Lendregere : "Catholicon" Jehan Lagadeuc a voe embannet d'ar 5 du 1499 gant Jehan Calvez.

Ur c'hantved-pad e sioulas d'an traou e Breizh. War-dro 1570, e voe diazezet e Montroulez, war barrez S.-Marzhin-war-Vaez, e leandi Kordennidi eKuburien, un ti-moulañ. Kentañ mouladenn a anavezomp e Gwened eo "Breviarum ad

usum insimilis Ecclesiae Venetensis", embannet e 1589 gant Jehan

E Dinan, e krogas Julien Aubinière da voulañ e 1593.

Rosko zo brudet gant "Dictionnaire et Coloques François et Breton" G. QVIQVER (= Kifer) a voe moulet gant George Allienne e 1626 hag adembannet meur a wezh.

Kemper ne voe tizhet gant ar moulerzh nemet e 1671 pa voe diazezet ti Guillaume le Blanc.

KREIZENN IMBOURC'H
STURVEZHOURIEZH

NOTENNOU - LABOUR

Gant an niverenn-mañ e teraoz embannidigezh dielloù ar Greizenn Imbourc'h Sturvezhouriezh, eleze an eskemmoù etre hec'h izili, an eskemmoù gant kenskriverion, danevelloù he dalc'hioù-labour, h.a..

Diazezet e voe ar Greizenn Imbourc'h Sturvezhouriezh e 1963, evit skoazellañ kelemerion gentañ S.A.D.E.D. el labour ramzel a gavent war dachenoù fraost ar brezhoneg arnevez. Goude bezañ pourchaset an dek mil termen bennak o doa ezhomm gwastadourion an deskadurezh eil derez evit sevel ar 120 kentel gentañ war an danvezioù pennañ, e c'hounezas ar Greizenn hec'h emrenerezh e 1967. Hiziv, ouzhpenn ur greizenn-imbouc'hifñ, ez eo deust da vezañ ur greizenn-alianñ war gudennoù ar yezh arnevez.

Pell emañ dielloù ar Greizenn a vezañ didouezlet ha renket. Setu perak ne gaver amañ nemet un nebeut teulioù savet etre Gwengolo 1967 hag Eost 1970. Bep ma'z ay war-raok an trevell dastum ha dazrummañ ar strobadoù o chom diwar-lerc'h labourioù ar bloavezhioù all, e vint prientet evit an embann.

D'ober an Notennoù-mañ hon eus bodet mesk-ha-mesk atersoù war grefen diseurt, respontoù ha kinnigoù, danvez diskoulmoù, reoù bet distaolet da o'houde, reoù all degemeret en arver, - da lavarout eo danvez e-leizh evit imbouc'herion gant ma vo e-touez o armoù ur ouiziegezh dereat hag ur skiant-varn diazezet...

°°°

An diellverkoù arveret en Notennoù-labour a c'hoarvez eus div rann dispartlet gant ur gedell. Ar rann gentañ, digemm, zo KIS; en eil rann e kaver da gentañ ul lizherenn (E = eskemm, D = dalc'h-labour, h.a.) hag un niverenn-embann a dri sifr. Dre reolemm ne vez ket meneget anvioù ar genlabourerion; merket e vez pep hini gant ur bennlizherenn.

ROLL AN NOTERHOV-LABOUR ERBANNET

KIS-E001	26	12	67	Al lostger - <u>ek</u>	53
KIS-E002	15	01	68	"Moral" ar soudarded; Br. <u>deltu</u>	54
KIS-E003	16	01	68	A-zivout al lostger - <u>ezh</u>	56
KIS-E004	19	01	68	Al lostger - <u>ezh</u> (Ateb)	57
KIS-E005	12	01	68	Treuzskriv. al lizh. kirillek	58
KIS-E006	26	01	68	Br. <u>ezacuñ</u> , <u>ezaved</u>	60
KIS-E007	10	02	68	Br. <u>buoc'han</u> / " <u>aelig-Deue</u> "	61
KIS-E008	03	03	68	<u>hebiou</u> , BrE. ' <u>ebiatt</u> '	63
KIS-E009	17	03	68	- <u>er</u> , - <u>ad</u> , - <u>adour</u>	64
KIS-E010	20	03	68	- <u>er</u> , - <u>ad</u> , - <u>adour</u> (Ateb)	66
KIS-E011	23	04	68	BrE. ' <u>areih</u> ' = <u>areizh</u>	69
KIS-E012	24	07	68	krBr. <u>coufranc</u> = <u>kevranc</u>	71
KIS-E013	31	12	68	Notenn war ar goulenmata	72
KIS-E014	04	01	69	Goulenmata dre <u>ha(g)</u>	74
KIS-E015	10	01	69	Br. " <u>keniad</u> "; Sz. <u>respective</u> ; <u>own</u>	76
KIS-E016	27	01	69	' <u>debarz</u> ' "contingence" = <u>deberzh</u>	78
KIS-E017	11	08	69	"Opening address/ Address" "initiative des lois" "dissoudre une assemblée"	79
KIS-E018	26	08	69	BrE. ' <u>iuh</u> ' = <u>yuzh</u>	79
KIS-E019	05	01	70	Kb. <u>crair</u> ; BrT. ' <u>kreirio</u> '	80
KIS-E020	09	06	70	Gl. <u>comparoir</u> ; Br. <u>gouzerc'hel</u> ; Sz. <u>speaker</u> ; Gl. - <u>parti</u>	82
KIS-D021	13	09	67	Kevrannoù al luez	84
KIS-D022	18	09	67	Poell, abeg, bon, pennvon, sol...	85
KIS-D023	16	10	67	<u>dodiñ</u> +; <u>trabad</u> +; <u>hont-</u>	88
KIS-D024	02	12	68	A-zivout an tellerezh	89
KIS-D025	20	12	68	Binvioù-diellaouiñ	90
KIS-D026	24	01	69	Termenoù ( ) pellgomzerezh	91
KIS-D027	04	09	69	<u>Hennad</u> +	92
KIS-D028	03	08	70	Gerva a geginerezh	94
KIS-D029	23	08	70	Diwar geriaoueg an ti	96

KIS-E001	26	12	67	(Ateb A ouzh aters B an 22 12)	
				Al lostger - <u>ek</u> .	
				1) Orin: + <u>-ako-</u> . Sl. Pedersen VKG 2 30; Fleuriot VBEG 342.	
				2) Arver: "da gentañ penn evit sevel anvioù-gwan...; o verkañ al lec'h" (VKG).	
				3) En hBr. evel en hW. ne welan skouer ebet eus al lostger-se staget ouzh ur wrizienn-vabel. Feurliesañ eo staget ouzh un anv (hBr. <u>marcoc</u> "marc'heg", <u>toquisoc</u> "tevezeg", <u>moiaroc</u> "mouareg", h.a.). Heñveldra evit <u>-acus</u> ar galinieg (latinekaet, evit <u>-acos</u>) Holder ACS 1 20-31, 3 483-496 (war-dro 5000 skouer!). Heñveldra evit hIn. - <u>ka-</u> : "Doubtless originally one of the class suffixes forming adjective of appertenance (...); attenuated into an element without definable value, added to a great many nouns or adjectives" (Whitney, <u>Sanskrit Grammar</u> 466-7; sl. ivez Wackernagel-Debrunner, <u>Altind. Gram.</u> II, 2, 266-67). Hevelep kelennadurezh gent Schwyzzer, <u>Griechische Grammatik</u> 1 497 "substantivierend, deminutiv-pejorativ, aber auch augmentativ; für lebende Wesen und Sachen". N'eus nemet en henberseg ma lennan "This - <u>ka-</u> may be attached directly to a stem, nominal or verbal" (Kent, <u>Old Persian</u> 51). Ar skouerioù a vank avat evit ar bonad verbel ha Meillet (<u>Introd.</u> 269-70) ne ro met - <u>ko-</u> warlerc'h un anv pe un anv-gwan. E kembraeg (Morris Jones, <u>Welsh Grammar</u> 256) ne vez staget krKb. - <u>awc</u> , Kb. - <u>og</u> nemet ouzh anvioù kedarn pe wan. Dave a ra da lituaneg - <u>okas</u> , ur fazi evit - <u>ukas</u> moarvat.	
				4) Disc'h: ne welan, nag e brezhoneg, nag er e'heldiegoù all, nag er yezhoù indezeuropek all, ur skouer resis	

eus ⁺āko- < Ie. ⁺ō-ko- staget ouzh ur bonad verbal.

gan-

N'eus ger deveret ebet eus an anor-kadarn gein "ar genel" en heniwerzhoneg (DIL G-55). Hini rag-ecun eus gan- e Kb. (genedir- = Br. genidik hepken). Ne gav ket din e ve tu da arvarañ ⁺ganeg.

mileg?

Marteze diwar Br. mil, nebeut-nebeut arveret, e ve tu da sevel milek / mileg / mileion.

bevek ne zeu ket eus bevañ hogen eus an anv-gwan bev, Ie. ⁺w iwos, ha setu perak eo reizh bevek. (Sl. latin uiuus :: uiuac(iter); hIn. jīva- "bev" :: jīvaka-, hemañ gant -a-ko- berr avat ≠ ⁺ō-ko-).

KIS-EOO2 15 01 68 A da B

"Moral" ar soudarded

1) Setu a gaver en un nebeut yezhoù:

Al. das Moralische, die Gemütstimmung

Sz. morale / spirit of an army

Ru. dux vojsk (dux = "spered, kalon")

Če. duch armády

Sp. moral

La. mens; sl. bonum animum facere

Gr. psukhē

Kb. ysbryd / hyder

Kn. colon

Iw. sprid airm

Ne. gemoed

Sv. sjäil ("spered")

Da. Åndelige ("speredel")

2) Kb. hwyl "mood, sail, cadence". Ne anavan ket orin ar ger. Setu ar pezh a gavan avat e krKb.:

Oet gloif ruthyr aruthyr, aryf ryvel, oet hael,
oet hwylvawr glod uchel.

(Bleddi: Vardd, 13^t ktvd, Marwnad Howel ap Goronw, MA 254b, RC 41 460). Setu troidigezh Vendryes (RC 49 1932 205): "Il était assaut d'épée, merveilleuse arme de guerre, il était généreux, il était très ardent, de gloire haute"... Le mot hwyl désigne l'ardeur, l'emportement, l'exaltation; hwyl fawr "très emporté".

Ar ger-mañ a vije Br. ⁺houel moarvat. (Distagadur Bangor: [hu:il]).

3) N'on ket a-enep arver ⁺houel, met, diwar ar yezhoù all e verzhan e kaver dreist-holl "spered, kalon". Arrouez-ius-tre eo ar rusieg hag ar tchekeg er feur-se. Perak neuze chom hep ober gant kalon, evel e Kn. colon? Sl. kalonegzh, kalonek, h.a.

Skouerioù eus Kb. hwyl e Bangor (Fynes Clinton WVBD 216):

"spirit, animation, 'go'", Fr. "entraîn": [maï o meun hu:il] (y mae ef mewn hwyl), (and more emphatic) [maï o n i huilja gora] (y mae ef yn ei hwyliau gorau) "he is in his best form"; "liveliness, funniness, wittiness": [maï na hu:il garu hevo vo] (= y mae yna hwyl garw efo ef) "he is very funny, lively"; "temper" [maï hi aian o i hu:il] (= y mae hi allan o'i hwyl) "she is in a bad temper".

Deltu n'anavezan ket. Plijet e ven 'm bout skouerioù o tiskouez e arver hag e ster. Brev a-walc'h eo, nerzhek, ha gant ma vemp asur n'eus ket anezhañ distresadur gowek ur ger anavezet mat... Ar strollad /lt/ ennañ a ziskouez 1° pe un amprestadenn c'hallek, pe 2° ul liesger bennak; ⁺delc'h-tu (gant delc'h ng. bk., krBr. delch) a ve posubl... met ne'm eus skouer ebet eus fatidigezh /x/ evel-se. [BrE. 'dalbôh' = dalbez a c'hallfe bout evit ⁺dalc'h-bêzh, gent fatidigezh /x/; amañ avat ez eus emdroadur BrEU. a verzher e [dalmɑ(ɔ)] = dalc'hmat. K]. Tost eo avat ouzh delt, deltañ, deltoni... ha

deltu delt ar soudarded... Distresadur eus dellid? E welout a ran DAFA 01 29; troët "jourdoul, nerzh-bevañ" ( )-0 vezañ m'eo bet dafarekaet, greomp gantañ... Ha tampi evit an deltoni ragemgannet a zileizh ken alies all deltu ar gadourion... A

KIS-E003 16 01 68 B da A

Goulenn a-zivout lostger -ezh.

Setu va c'hudenn. Da heul azveradurioù a zo renet e framm S.A.D.E.D., ez eus ezhomm da grouiñ anvioù staeloù (1).

Ar Penn Gwazva zo anv e stael: Pennezh Gwazva; goulenn a ran ha reizh eo stagañ -ezh evel-se ouzh anv un amaezh a-benn kaout anv ur stael, evel ma'z eus bet graet evit maodiern, maodiernezh.

E Kb. ez eus daou c'her pennaeth (pe an hevelep hini) gant div reizh: b. = arglwyddiaeth; g. = blaenor.

Maodiernezh hon eus graet gourel. Da'm meno, mard eus tu da ober gant pennezh ha gerioù adailadet heñvel, e ve mat en em glevout war ar reizh da reiñ dezho ur wech da vat, hag o lakaat gourel kentoc'h.

Un diskoulm all zo kemer al lostger -iezh. Met penniezh ne zerefa ket evit an ezhomm resis a venegan amañ.

(1) Adkavout a rez aze ar ger kinniget ganit diwar EC 11. Setu an termenadur:

"Isrannet eo gwazadurezh Strollad an Deskadurezh Eil Derezh e div urzh skourroù obererezh:

- 1) Kentañ urzh skourroù eo ar Gwazvaoù. Pep Gwazva a bled gant ur rumm gwazadoù en amgant ar Strollad.
- 2) Bilvet urzh skourroù eo ar Staeloù. Pep stael zo fiziet ennañ erounit ur rumm gwazadoù en amgant ur Gwazva."

Stael a vo mat ivez da'm meno evit merkañ savlec'h un ober e forzh pe lunegorenn; kendeo'heriañ a ra a-walc'h ar galleg "poste" g.. Reizh eo diouzh ar sterg-egzh?

KIS-E004 19 01 68 A da B (ho tave KIS-E003 16 01)

Al lostger -ezh.

Kb. -aeth eus aktā (WG 230);

gwasanaeth "serrvij" g.; krKb. marchozaeth = Br. marc'hegiezh, b.; adailadaeth gb.

dysgediaeth b.; gwahaniaeth g.; ofnadwyaeth b.;

poenedigaeth b. (sl. GPC 40).

Ar gwir gant Morris Jones moarvat pa lavar ez oa -iaeth /'i:aiə/ gant bonadoù en -i- da gentañ. Em strewiñ en deus graet d'ar bonadoù all ha deut eo bremañ Kb. -iaeth da vezañ distilhet /jaiə/, distaget [jaə] e Bangor (sk. dysgediaeth [dasgeidjaə] WVBD 113).

Farouellek, droch ha peurfaltazius eo klask ober un diforc'h e Br. etre -ezh ha -iezh. Ar reolenn nemeti da heuliañ, hervezon, eo homañ: -ezh pa vez en -où liester ar ger mammenn; -iezh pa vez en -ioù. Taurel evezh e vez distilhet /jeə/ e brezhoneg, ha neket +/i:əə/ (nemet er bonadoù en -oni, sk. jedoniezh /ʒedo'ni:əə/).

Setu ur roll e brezhoneg (lakaet er reizhskrivadur) roet gant Jubainville, Etudes Grammaticales 106⁺, 113⁺, 52, 57:

madelezh; drougiezh; hevelebidigezh; amezegzh; gwelidigezh; rouantelezh; gouiziegezh; priedelezh; galloudezh; kuñvelezh; eorezh (? dicuer GIB); mellezh; 'hirrez' = hiraehz (nevezadur 'bardik' diwar Kb. hiraeth); kristenezh; hudurezh; gwinieth ('gwini-eh'). Stagañ ivez matezh moarvat.

Ret eo eveshaat daou dra neuze:

1° e oa techet Jubainville, o kemer e vad e Dictionnaire breton-français Gonideg, da ober gant 'ez' = -ezh, lec'h ma rafemp -iezh kentoc'h hiziv.

2° ez eo benel an holl c'herioù-se e brezhoneg.

Anaout a ran, da nebeutañ, un anv gourel e brezhoneg :
 aok. laerezh < la. latrō + -aktā, rak an aok. zo deut
 holl da vezañ g. e brezhoneg.

E Kb. e kaver, gwezh b., gwezh Ē.

N'eus arvar ebet ez oa benel en orin, met krKb. pennaeth
 b. "rule" pa zeuas da vezañ arveret evel "chief" a oa diaes
 dezhañ chom benel, ac'hann g. hiziv. Heñveltra e Br.
pennadurezh b. "beli", el liester pennadurezhioù + "belioù"
 - "ar re zo ar veli gante", hep reizh ebet rak ne verker
 ket ar reizh el liester e brezhoneg ent neuziadoniel hogen,
 diaes tremen adarre d'an unander ha lavarout, o komz eus
 Hitler da skouer, ur pennadurezh e oa! Diogel eo e taufed
 prim da lavarout ur pennadurezh, o taveiñ d'ur gour!

Ac'hann ne welan diaester ebet da sevel anBr. pennezh g.
 "penn-gwazva".

Amañ e kejomp gant ur gudenn all. Penaos stummañ al
 liester? Ent reol, Br. -szh, la. -szhioù; met amañ e
 c'hallomp, da'm soñj, ober gant -ed pa zave d'un den,
 hervez skouer Kb. penaethiad.

Pe ster resis zo gant maodiernezh? E glevout a ran evel
 "kefridi ar maodier" gant ar c'heñverioù:

maodier	marc'heg	laer
maodiernezh	marc'hegiezh	laerezh
	marc'hegezh	

Evidon-me eo benel ar ger.

N'eus g. nemet an aok. arveret evel nok. ( )

Sl. VBEG 338-39 ma ro Fleuriot daveadennoù all.

-- Notenn Dres, Br. -va, g., hogen Kb. -fa b.

KIS-E005 12 01 68 - A da B

Notenn a-zivout treuzskrivadur al lizherenneg kirillek
en anvioù-lec'hioù

(Ru. pe Ø = rusieg; Uk. = ukraineg; Bg. = bulgarieg;
 kudenn ebet evit ar serbeg o vezañ ma vez treuzkrivet
 ent kefridiel el lizherenneg latin e kroateg)
 Neveneger Uk. ha Bg. nemet pa bellaont diouzh Ru.

А	а	а
Б	б	б
В	в	в
Г	г	g, Uk. h
Ґ	ґ	Uk. g
Д	д	д
Е	е	е (derou-ger = je), Uk. e
Є	є	Uk. je (derou-ger, goudezonenn ha war-lerc'h gweuzenn), 'e (lec'hioù all)
Ж	ж	ž (diouzh ret erlec'hiañ an tog ^ ouzh ar gindog ^)
З	з	з
И	и	и, Uk. y
Й	й	й
І	і	Uk. i
Ї	ї	Uk. ji
К	к	к
Л	л	л
М	м	м
Н	н	н
О	о	о
П	п	п
Р	р	р
С	с	с
Т	т	т
У	у	у
Ф	ф	ф
Х	х	х
Ц	ц	ц
Ч	ч	ч
Ш	ш	š
Щ	щ	šč
Ъ	ъ	Ø, Bg. ä
Ы	ы	ы
Ь	ь	'
Э	э	э
Ю	ю	ju, Uk. ju (derou-ger, goudezonenn, goude gweuzenn), 'u (lec'hioù all)
Я	я	ja, Uk. ja (derou-ger, goudezonenn, goude gweuzenn), 'a (lec'hioù all)
Є	є	(distaget /jo/)

KIS-E006 . 26 01 68 gant ateb 29 01 68

Petore liamm ez eus etre

Br. ezouññ, ezved (GIB 737-8)
'ecvva' 'ecvet' (dirak excepter);
'ecvded' 'ecvvez' Greg 373
(dirak exception)
(termenoù adkemeret gant VALL er stumm
'ecvva', 'ecvded')

Kb. eisiau, eisiwed (lakaet da zont eus La.
exiguus, exiguitas gant GFC, hogen displeget
e mod all gant Fleuriot DGVB 159)

Un dra bennak da welout gant Br. dezev, dezevout. Kb.
deisyf ?

Emaon o klask un termen evit kendec'heriañ: Abweichung,
derogation. B

'ezuett ezuaett' L'A- zo menepet GMB 230. 'ézeved' DBV
76, GEG 144. Tostaet ouzh Kb. eisiwed RC 11 1890 462 a
dosta ivez h.lw. esbaith "namm, si". Ne'm eus ket RC 37.

Setu Loth RC 42 1925 362:

Gallois EISIEU, EISYWED ; vannetais EZEUEU.

On n'a trouvé à ma connaissance aucune étymologie satisfaisante de ces mots. Il y a peut-être dans le gallois eisseu, forme ordinaire de ce mot en gallois moyen ( ) une composition analogue à celle de l'irl. esbaith "besoin" (es + le verbe subst.). Je supposerais, sans me dissimuler que l'hypothèse est avérée, que eisseu est pour eissyw: cf. pieu, mod. piou qui est, qu'on reconnaît être, pour pi-yw (breton piou). La forme vieille-celtique serait *ez-siue : s représente le verbe être de la racine es, -s; peut-être iue représentet-il, comme l'a supposé Pedersen, une particule renforçante identique au skr. iva (Verf. Gr. II, 185; irl. -ii, -i dans inti?). L'accent a d'abord été sur -siw, puis sur ex-, d'où eisseu. Syw se retrouve dans eissywet, eisywed, besoin; eissywedic, qui a besoin, haut-vannetais ezeuet.

Reizh e hañval din mennoz Loth.

Br. ezouññ a c'hallfe bezañ dinaouet eus + ezou = Kb.
eisiau, met disfiziout a ran dirak ar verb-se roet GIB

hep skouerenn ebet. [Ar verb 'izeuein de' a-geñver da "regretter (un mort)" a gaver e Herriou, Le Breton Usuel, 80; bev-mat eo an dro-lavar "/izeuñd/ vo dezhañ" (pa vo marv) e brEA. K]. Touellet eo bet Vallée moarvat gant GReg. rak g gant L'A- a zave atav da /z/ ha neket da /c/ na /s/, skrivet e pe ez gantañ.

Gwall-deñval atav evidon Br. dezev(out); ne anavan met RC 11 462 (Ernault), a wel amañ ivez ar verb bout. An hBr. emsu eus + ambi-eks-s-iwe a vije deut moarvat da + emsev pe + emzer.

E Br. dezev(out), an dibenn -vout o vezañ nevesoc'h me'm eus aon, ez eus an 3e gour eo /ew/ prouet gant an enklot-ennoù. Ernault, l.m. a dosta BrL. dezo ha Kb. deisyf. En abeg da Kb. f /v/, ne gav ket din ez eo posubl tostaat da vat an daou c'her: gwelout a rafen a-walc'h ar bongef saf (Br. sevel) er ger Kb. Evel-se Br. dezev eus + do-eks-s-iwe met Kb. deisyf eus (?) + do-eks-stab-i- (sl. DGVB 301). Ha marteze a-walc'h e teu Br. ezouññ eus + eks-stab- ivez, sl. rouzaviñ ha Fleuriot l.m. Tost eo meizadoù + es- ha + steH2- sl. La. esse / stāre hag an deveradurioù romanek, Sp. ser / estar, h.a. A

KIS-E007 10 02 68 B d'an Ao. J.CHEREL

Studiet eo bet ar gudenn degaset dirak KIS a-zivout anv gouiziel an aelig-Doue.

E Br. e kaver an anvadoù-mañ:

buoc'h-Doue, buoc'hig-Doue, bivig-Doue, varig-Doue,
(VALL).

E Kb.: buoch fach Adde (buoc'h vihan Adam), buoch flith
(buoc'h-laezh), buoch goch (zota) (buoc'h ruz (besk)),
buoch goch Daw (buoc'h ruz Doue)

An anvad buoc'h zo kozh-kenan enta. Ar meneg graet en div yezh eus Doue, Adam, a denn moarvat d'ur gredenn hen-

goumel a vefe da studiañ dre furchal en hengounioù indez-europat pe all.

En abeg da hended an anvad buoc'h, ez eo mat derc'hel ar ger-se. Nemet ez eo diuas bepred en un anvadur gouiziel degemerout anvadoù liesger, ez ali KIS kemer un dev-erad.

Buoc'han b. eo ar ger kinniget. Lister: buoc'haned.
Mar be ret devesañ un anv-rumm e ve: buoc'haned E., -ad.

B

Ar ger Sz. ladybird a zave da Varia (Skeat. Conc. Etym. Diet. Engl. Lg. 282) ha Nance a ro nKn. bushyk-Dew (CED 98), met un adstummatur e c'hell bezañ. Forzh penaos al loenig-se en deus da welout gant Doue pe ar Werc'hez. E S.-Maloù e veze graet anezhi "la bête à bon Dieu", hogen eus al loenig damheñvel, du gant pikoù ruz, e veze graet "la bête au diable". "Bête à bon Dieu" zo boas-tre e Gl. prezegek, a gav din. En Al: Märienhähchen (yariq Varia), -käfer (c'hwil M.) [kv. amañ BrE. c'hwilic-Doue K], -würchen (preñvig M.) a ziskouez ur furmadur heñvel ouzh ar Sz. E tchekeg e vez anvet sluněčko "heolig"; e rusieg avat e kaver kevelep dik Br. buoc'hic-Doue : bož'ja korovka ('buoc'hig - korova "buoc'h" - douzel'). Soufentusoc'h eo: da'm soñj neuze e tle bezañ un orin kristen o tont eus ar gresianeg (don eo bet Jevzon kristeniezh ar reter war ar Gelted hag -- evelreizh -- war ar Rusianed), met n'on ket evit adkavout ar ger e gresianeg. En Iw. Bóin Dé gant bóin "a little cow, a small haycock" (Dinneen FG7E 107), a c'haller tostaat ouzh Boinn "an Irish Goddess; the River Boyne" (Dinneen l.m.) a oa en -3e ktvd Bouquinda (Ptolemaïos) "buenn" (O'Rehilly, Early Ir. Hist. and Myth. 2hh.). E spagneg e kaver vagueta pe coquita de San Antón; e svedeg guldhöna "yar acour", e daneg gærhøne "yar-park", anv roet ivez d'ar glujar. Dre

vras ez eo souezhus a-walc'h an anv a vuoc'h pe yar roet d'an amprevan-se. ().

06 03 68 A

KIS-E008 03 03 68 A da B.

hebiou, BrE. 'obiatt ébiatt'

1. A-zivout stumm reizh 'e-biou', sl. GIB 606: hebiou B. 131, Ca. 34 (2 w.), he biou Am.; stumm Ch e biou a zeu 1°/ diwar fatidigezh /h/ e BrL., 2°/ kemmesk gant an ar. e en (sl. GMB 315). Sl. krKb. hebyaw.

N'eus arvar ebet war orin ar ger, anezhañ furm rakverbel savet war hep, krKb. heb evel truio trusso (trwy, racco raccw (rac), h.a. GNW 60, WG 401. Hervez Morris-Jones WG 404 e hañval bezañ ur c'homparativ eus an ag. ⁺sek^w ae el lokativ: ⁺sek^w josi. (?)

2. Savet e vez rakverboù diwar an araogennoù, sl. Br. ac'hano (kv. krKb. trussao), h.a.

Vallée en e "Notes de Grammaire bretonne" ( ) a gomz eus rakverboù en -ad anavezet e BrL. (pe -ot kentoc'h hervez e zoare-skrivañ moarvat).

Kavet e vez hevelep savadurioù e krKb., sk. drwvot (= -oð) "over, across" PKM 45.11 eus trwy; uchot, issot ychot (meneget GNW 60).

Studiet eo bet mat ar savadurioù-se gant R.A. BREATNACH, Celtica 3 1956 332-34. Diskouez a ra ez eo an dibenn -o (Br. ac'hano, ano) o tont eus "combining prepositions with the neuter of the demonstrative pronoun so ( ) in Welsh ( ) ⁺ho" (333, hag e brezhoneg ivez). Evit Kb. -odd, n'eus diskleriadur sklaer ebet. Evit krKb. -ot /od/ e tegemer mennoz Morris-Jones, WG 403, e ve eno "examples of the use as adverbs of petrified 2 sg. forms of conjugated prepositions", ar pezh a hañval din gwirion.

3. E BrE., (Guillevic-Le Goff 32) e kaver 2.un. 'ghanas
arnas snas' ha "au lieu de () as, on peut dire () ad".
Hervez ALBB 209 ganit, en enklaskva 77 (Lokmariakaer) e
lenner génat eleze, en IPA [g 'naʒ].

GMB 218: "On dit, du côté de Carnac", dremad
"vers". Meneññ a ra da c'houde L'A- 'tremcinein ebiatt'
'tremcine ebiatt'. Hervez Ernault, l.m. e ve -at da
dostaat ouzh Kb. at "davit, trema". N'eo ket gallus rak
krkb. at "is comparatively late, and is a reformation
based on the personal forms attaf, etc. (). Earlier the
form of the simple preposition was ad > ar" (GMW 189) --
(Kb. ar en deus meur a orin, en o zouez ad /ad/, kv. Br.
az-).

Evit Br. /od/ = BrE. [ad], sl. Br. teod, BrE.
'téatt téyatt' GMB 684, h.a. [sl. La02 78 - 25)].

4. Disoc'h. 'e-biat' GIB 606 (hep dave! ha kemeret
GMB 218 anat) n'eo nemet hemonekadur L'A- 'ébiatt'. E
Br. unvan e ve da skrivañ hebiat pe, da nebeutañ, hebiat
dre garantez ouzh ar gwenedeg (hañ orineloc'h marteze
a-walc'h).

A-genster e hañval bezañ gant hebiou; netra ne
vir ouzhimp avat a gavout un arliv evitañ diouzh ré.

Ne c'heller sevel devereg ebet dioutañ. A

KIS-EO09 17 03 68

Fa zeu un den da fiziout arc'hant en ur bank, ez eus
teir elfenn da lakaat e kont : an hini a fiz, ar pezh a
fiz, an hini a zegemer ar pezh a fiz. Mar digoromp VALL
e kavomp an diskoulm-mañ:

Fizier, an hini a fiz

Fiziadur, ar pezh a fiz

Fiziad, degemerer ar fiziadur.

Displetoù an diskoulm-se zo bras:

- un enebadur divoas a ra etre -adur hag -ad, o terriñ
arganteulva ar reizhiad lostgerioù: -añ (-out amañ), -ad,
-adur, h.a.;

- reiñ a ra d'an dibenn -ad ur ster tidel ha kontrol
d'ar ster boas; e tegas ouzhpenn mesk.

Anat eo bet VALLEE gwall ampalvarzhed gant ar gudenn-
se. Rak, war a c'hallan stadañ, ez eo frammet lostgeriadur
ar brezhoneg war ur mod daouek o klotañ gant an daouad
nominativ- akuzativ, ha n'en deus lostger ebet o vérekañ
an dativ.

Un dinester heñvel hon eus bet da ziskoulmañ c'hoazh
en anadennoniezh p'hon eus studiet kudannoù an ergorañ.
An diskoulm a voe:

ergorañ, ergorour, ergorad, - gourzherger.

Ar gourzh-se hon eus e zibabet dre zaou arbenn: a)
an troiennoù brezhonek a seurt gant: sellout ouzh a verk
end-eeun ur c'heñver ergorañ - gourzherger b) ar stumm-
adurioù alamanek a seurt gant Gegenstand a verk an hev-
elep keñver.

Ne gav ket din e c'hellomp degemerout ur stummadur dre
gourzh- en degouezh-mañ, evit meur a abeg. Da gentañ
peogwir ned eo ket ar rakger-se a zere amañ; d'an eil,
peogwir e tegouezhfed gant euzhsoniadurioù evel gourzhfiz
h.a.

Ne gav ket din e ve armerzhiek kennoebet klask stummad-
urioù dre rakger. Pe neuze dibab ur rakger a verkfe an
dativ pe an atributiv pe me oar, e ve an dibab-se tidel-
rik, pezh na zle bezañ nemet an diskoulm diwezhañ da
zibab. Pe neuze e klaskomp rakgeriañ an araogenn arveret
e pep degouezh (evel m'hon eus rakgeriet ouzh en degouezh
meneget a-us), met kouezhañ a reomp war ziaesterioù bras
ivez: fiziout en a c'houlennfe ur patrom ger enfiz; reiñ
da: dero-; tennañ war pe ouzh: ardenn-, gourzhtenn-; h.a.,

ha neuze e sankomp en ul luziadell a sterioù kentañ, eilvet ha trede. Rak dero da skouer en deus sterioù endeo, ha ne vefe sklaeraat netra degas ur rumm sterioù all war e zevevadoù.

Setu a-benn an diwezh an diskoulm a'm eus dibabet. An den, ar gour ma tegouezh ar fiziad gantañ zo ar fiziadour; an den, pe ar bank, ma vez tennet ur chekenn (pe forzh pe baper-kred) warnañ zo an tennadour; an den a daler arc'hant dezhañ, a zegouezh gantañ an talad, zo an taladour; h.a.. N'emañ ket pell an diskoulm-mañ diouzh diskoulm yezhoù zo:

Br.	Sz.	Gl.	Al.
fizier	depositor	déposant	Einleger, Hinterleger
fiziad	deposit	dépôt	Einlage, Erlag
fiziadour	depository	dépositaire	Hinterlegungstelle
tenner	drawer	tireur	Trassant
tennad(enn)	draft	traite	Tratte
tennadour	drawee	tiré	Trassat
taler	payer, payor	payeur	Zahler
talad( )	payment	paiement	Zahlung
taladour	payee	bénéficiaire	Zahlungsempfänger

B

KIS-E010 20 03 68 Ateb ouzh KIS-E009 -er / -ad / -adour.

1) Kavout a reer an enebadur -er (gweredour) / -ad (gouzañvour) gant Vallée GDBF xvii.

2) Meneg a zo graet eus -er / -ad gant R. Le Roux (Mevn Mordiern), RC 36 1915-16 67: "procédé autrefois très usité en breton et qui permettait, entre autres choses, de différencier deux sens voisins de noms d'agents", a-zivout Geriadur bihan nevez gallek-ha-brezonek F. JAFFRENNOU (Carhaix 1913). MM. a veul Taldir dre ma hañval bezañ tennet kont eus Vallée: "Si l'on s'en tenait à de trop rares exemples, on pourrait croire que M. Jaffrennou n'a pas été sans tirer quelque profit du passage de la grammairie de MM. Guillevic et Le Goff consacré à la dérivation

ainsi que des observations restées inédites de M. Vallée concernant la formation des mots nouveaux. C'est ainsi qu'il réserve parfois à -er le sens actif et à -ad, -iad le sens passif." Amañ ar frazenn meneget a-zioc'h, heuliet gant ar skouerioù-mañ: "chantre kaniad (Jaffrennou, p. 49; Grégoire, Dict. fr.br. p. 151, donne qinyad) "chanteur" kener ()" h.a. Eveshaomp diouzhtu ne weler ket mat petore "sens passif" a ve gant kaniad pe qinyad: "an hini zo kanet" ???!!! Ar skouerioù all zo donezoniad / -er ha dileziad m'en deus Taldir disoñjet reiñ dilezer a gaver Gonidec Br.-fr. p. 257 hervez MM. -- Pa seller ouzh GIB 543 e weler donezoner, hegen donezoniad ebet; p. 400-1: dilezad hep dave ebet, ha dilezer hervez FVR. hepken. Da lavarout eo n'eo testenieket -ad "gouzañvour", "danodel" gant skrid na ger diles ebet.

3) Pa seller ouzh GBDV⁴ Guillevic-Le Goff 141, ma ra MM dave dezhañ, e lenner: "ad (atis), noms d'habitants, d'agents (isl. ganin). () merdead, geuiad, kleiad." Ha neuze: "'merdead' () marin, navigateur, manoeuvrier" (DEFV 161); "'geuiad, geuiard' menteur" (DEFV 88), "'kleiad' gaucher" (DEFV 130). N'eus ster danodel ebet gant merdead na gauiad, ha kleizad a c'hell bezañ jubennet ken-koulz "an hini a ra gant e zern kleiz". Ouzhpennañ a rin un dra: gauiad a c'hellfe bezañ un ober, un dra: evit gouevad ne oant ket anezhe MG-135, hervez GIB 910; ar pezh a zisklaerfe BrE. 'geuiadér' DEFV 88 hervez CH-ms. Ur vart-ezeadenn n'eo ken avat, met sl. ouzh sterioù -ad GBDV 141. Forzh penaos: ar ster danodel n'eus ket roud anezhañ e Le Goff-Guillevic.

4) Jubainville, Et. gramm. ("Phonétique et dérivation bretonne") Paris 1881 36-7, ne anavez nemet: 1° masc. noms de contenu; 2° fém. noms de contenu; 3° masc. noms abstraits divers, noms d'objets; 4° fém. noms abstraits

divers; 5° noms d'habitants; 6° dleed hervezañ distummadur eus +dleed. Reiñ a ra (e 3° a-zioc'h) merdead "navigation".

P, 55 e ro -iad 1° noms de contenu; 2° noms d'habitants dérivés de noms de lieux; 3° noms d'agents, en o zouez: "arvestiad, gaouiad, brezelriad, kiniad, dehcouiad, evezhiad, klezeiad, dibriad, oberiad, tremeniad, herberc'hiad, hemole'hiad". Anv ebet ag ur ster danodel kennebeut.

5° Pedersen, VKG 2 36 a ra anv eus -ad eus +ato- +atu- h.a. o reiñ dezhe ar ster a gaver e bagad, loniad, h.a. eleze an endalc'had, pe o verkañ an ober e-un (ket an oberer).

Pelloc'h e ra anv eus +ja-tu- evit "zahlreiche nomina actionis" (krKb. carvat "karantez"). Ouzhpennañ a ra: "die Endung mc(ymsisch) -iat bildet sehr häufig nomina agentis" en o zouez e ra anv eus Br. dibr-iad "Esser", mer-de-at "marin" (mor "Meer", ir(iseh) tiagu "gehe") = neuze "an hini a ya war ar mor". Hervezañ e ve "um ursprüngliche nomina actionis (dres ar ster roet gant gant B en anvadur nevez), die wohl zunächst in der Bahuvrihi-Komposition die Funktion als nomina agentis entwickelten".

6° Fleuriot, VBEG 344-45: "-iat () très usitée comme terminaison de noms d'agents pour désigner une personne qui fait, ou possède quelque chose () Cependant -iat tend à être supplanté par -er".

Disoc'h. Diwar ar pezh emeur o paouez gwelout: 1°: -ad nomina actionis (sk. fiñiad B); 2° -iad + kontammadur ar silabenn ziaraok peurliesañ (sk. kinriad): nomina agentis; 3° roud ebet araok Tata Vallée eus "nomina patientis" ken evit -ad, ken evit -iad (Merzhout ez eo

bet treuzfurmet kalz gerioù en -ad e gerioù en -iad e brezhoneg; o anavezout a reer dre na vez ket kontammet ar silabenn ziaraok); 4° A-du krenn evit -ad gant ster B (ster testenieknet mil gwezh ouzhpenn hag ursprünglich mar plij); 5° a-du krenn ivez evit -adour diazezet war 'geu-iadér' CH-ms ha reizh e-keñver ar yezh: "ar gour a ra war-dro an X-ad".

A

KIS-EO11 23 04 68 A da B

BrE. 'areih'

1) LOTH, RC 36 1915-16 293-94:

Vannetais AREIH, gallois ARBITH, corn. ARETH. Le Dictionnaire breton du dialecte de Vannes d'Ernault donne "arreiñ, fureur, rage; arreihein, arreihein, se mettre en fureur (bas vannetais)". Dans la région sud du bas-vannetais, au moins au pays de Guéméné, ce mot me paraît inconnu. M. Thibaut a fait à ce sujet une enquête qui n'a rien donné. "Il m'a été impossible, m'écrit-il, de trouver la moindre trace de ce mot; tous les gens interrogés rectifiaient arreiñ en arrañ (rage : arrañ, vient de arrajein, enrager) ou faisaient les suppositions les plus fantaisistes." Il me semble bien que la personne qui a fourni le mot à mon collègue Ernault a été influencée également par arrañ: il y en a trace dans le double rr qui n'a rien d'étymologique comme on va le voir. Ce mot a été autrefois usité en haut-vannetais: je l'ai rencontré récemment dans un livre vannetais de 1785, p. 145: Instructioneu santell, é ty enn Intañvez Galles hac i vab (Instructions saintes, à Vannes, chez la veuve Galles et son fils [notañ 'i vab' o taveiñ d'an ozhac'h merv ha n'eo ket d'e intañvez!]: sans nom d'auteur). Voici le passage: clésein e-rerr... enn amision enn disput, éun AREIH, énn toversah, é'r blasphemersah, "on entend les amis

... en dispute, en areih, en jurement, en blasphème".
 [kammdroet: 'énn, ér' = en, er ha neket e(n)]. Il est
 clair qu'areih ne signifie nullement rage, mais quelque
 chose comme dispute violente, querellé de mots. L'ortho-
 graphe -sih indique e ouvert; la forme du vieux-breton
 serait évidemment areith, identique au cornique-moyen
areth¹; gallois araith. Il paraît difficile de séparer
 ces mots de l'irl. moy. airecht, assemblée; v. irl.
airect, gaél. d'Ecosse aireachd, irl. mod. aireachtas
 [hag ivez aireacht "an assembly; clan, tribé, or group;
 clan territory" Learner's I.-E. Dict. 98]. Le sens de
dispute violente de vannetais areih serait en faveur de
 l'étymologie de Stokes qui y voit la racine +rek, +reg,
 v. sl. +reka, je parle, mais lit. rekti [e gwirionez:
rekti "schreien; shout, scream" A. Senn Hdb. der Lit.
Spr. 2 248], mugir, hurler; latin racco, ou rango,
raccare, ori du tigre. Il est très possible que, dans
 l'irlandais, deux racines différentes se soient confondues.

1. Dans P.D. 954, areth paraît avoir le sens de
appel, interpellation violente.

- 2) FLEURIOT, DGVB 50, 296: arecer.
- 3) VENDRYES, LEIA A-43, a denn ivez eus +rek- "lavarout".
- 4) POKORNY, IEW 860, +rek- "brüllen, schreien" a veneg
 Kb. rhegen eus +rakinā "Wachtel", met ne ra ket anv
 a BrE. 'areih'.
- 5) HEMON, DGIB 159: 'arreic'h' (hep skouer), 'arreic'h'
 verb gant: a areih. Troidigezh "se mettre en colère"
 a hañval fall: "qui grogne, qui dispute" kent-
 oc'h.

Disoc'h

Fall-put skrivadur DGIB (adsavet diwar Ernault).

Br. areih benel evel Kb. araith. Hag ar verb:

areizhiñ.

Evit krKn. areth, setu an arrouden nemeti:

I^s TORTOR (ouzh Cayphas): heyl volaeth volaeth
 vthyk mur yv the areth
 leman worth agan gylwel

FD. 953-5

"Kevarc'h! voilà voilà! (?)
 braouac'hus bras eo da brezesenn
 amañ ouzh hon gervel"

Ne welan "interpellation violente" ebet eno.

A

KIS-BO12 24 07 68 A da B

krBr. coufranc

Sl. Hor Yezh 42 1964 5-8.

Da glotañ gant an notenn-mañ:

Cufranc. Ce mot n'existe que dans le Cart. de Quim-
 perlé (Édit. de Berthou-Maitre, p. 143, VII). Il
 s'agit de redevance pour ost et cuuranc. Ce mot, que
 les auteurs déclarent incompréhensible, est identique
 au gallois cyf-ranc rencontre, combat, et l'irlandais
com-rác = com-ranko-, réunion, combat. L'idée fonda-
 mentale est rassemblement. C'est, je crois, celle qui
 est exprimée dans notre cufranc: il s'agit de réunions
militaires, de montres. Cuv- pour cov- n'a rien de
 surprenant; d'ailleurs, dans le Cart. on a u (ou)
 pour o: Henpunt et Henpont; Rus pour ros.

J. LOTH (Mélanges H. d'Arbois de Jubainville, 225)

Sl. ivez, DGVB 126.

Meneg e Jackson HFB 592 n. 2.

Skrivañ a rafen kovrank en abeg da krBr. coufranc; eb. eo
 ar ger e Kb., hogen g. nIw. cómhrac hervez Dinneen 241.
 Lakomp eñ gourel neuze. Gwir eo hon eus kevan e-kichen
 krBr. coffan... Posubl eo kevrank enta.

Gwell skrivañ gant -v- eget gant -f- : "the word seems to have the regular ur > or (see LHEB. p. 484)" HPB 592.

A

KIS-EO13 31 12 68

Notenn war ar gouennata.

1. Pal an notenn-mañ zo degas un nebeut resisadurioù war arver ar gerioù gouennata ha, daoust ha, hag-eñ, daoust hag-eñ. Setu da gentañ ar gelennadurezh degemeret pour-lieañ gant ar yezh lennegel da heul an didermenadurioù roet gant F. KERVELLA en e Yezhadur Bras ar Brezhoneg (YBB):

"Ma c'houlakaer ar respont e vez lakaet ur ger gouennata. Ar ger-se a zo HA pe DAOUST HA mar deus ur stumm kadarnaat gant ar gouenn: Ha dont a rit? Daoust ha ne ganit ket? Ar ger-se ne c'hell bezañ nemet DAOUST HA: daoust ha ne zeuit ket? mar deo ar gouenn a stumm nac'h.

"En doare frazenn a reer anezhi "gerioù diecun" e vez bepred goulakaet ar respont. Mar deus ur stumm kadarnaat d'ar gouenn e c'hell ar ger gouennata bezañ HA, ha savet e vez neuze ar gouenn evel beplavarenn: n'ouzon ket ha mat eo, pe HAG-EN, ha savet e vez neuze ar gouenn evel islavarenn: n'ouzon ket hag-eñ ez eo mat.

Un hevelep kelennadurezh a gaver c'hoazh pelloc'h, ar zivout ar goul. diecun:

"Savet evel kenlavarenn e vez degaset ar gouenn gant ar stagell HA:

N'ouzon ket ha glay e vo;

N'ouzon ket ha bez' e vo glay.

Savet evel islavarenn e vez degaset ar gouenn gant ar stagell HAG-EN:

N'ouzon ket hag-eñ e véfe mat mont d'e gacut.

"Er stumm nac'h e reer atav gant HAG-EN kentoc'h

eget gant HA: en em c'houlenn e rae hag-eñ n'edo ket ar wirionez ganez." (YBB 400). Heñveldra evit daoust ha ha daoust hag-eñ (hev. p.).

N'eus kudenn ebet evit a sell ouzh ar gouenn eeun. Evit a sell ouzh ar gouenn diecun avat, e hañvalo marteze e fazias an Ao. KERVELLA. Ar pep gwellañ pa chom un arvar, zo sellout ouzh ar skridoù kozh pe goshoc'h, ha setu perak e sellimp ouzh ar Geriadur Istorel gerioù 2 ha (GIB 1213), eñ (GIB 650), daoust (GIB 258).

2. ARVER ha

krBr. (Skouerikaet)

c'hwi oar () ha hi so parfet N. 182
da c'houzout () ha te a aznavhe P. 232
hep bezañ certen hag i a so licit Cnf. 25
da c'houzout ha den () he gwelse ket B. 365
lavar () hag ahanot-te oa ez prezega J. 104

rnBr. (Skouerikaet)

koñsiderit ha c'hwi a zalc'h ho kalon IN. 395
soñj ha ned out ket sot o karet ken fidel BD. 5381
n'em vellan ket a jujiñ hag int a ra fall pe mat MG-415

19t ktvd

me a welo ha gwir a lavar MBR. 82
pa c'houlennas () he zad outi ha bez'e vije evit karet
mab ar roue MBR. 16
gwelit hag ez eus ur c'hlae'har heñvel ouzh va hini
HTC 118
hep gouzout () hag e tlee chom er bed DMN. 33

3. ARVER hag-eñ

krBr.

hag eñ so c'hoarvezet netra B. 371
leveret spes hag eñ so hoz esper () ez ve () kemeret
N. 194
diñ leveret () hag eñ so ma merc'h () disket mat B. 99

rnBr.

hag eñ zo bet diframmet ar c'hroc'hen RP 25
hag eñ a vehe fach ganeoc'h dizoleiñ () un toullad
naeron MG-401
ma sellin hag eñ a zo arc'hant gant an daou fripon-

mañ EN. 552
ni a gleva ganti hag eñ a dalvfe dimp mont d'hec'h
antreteniñ JV.II 184

19t ktvd

ec'h an da c'houlenn () hag eñ a zo gwir ar pezh a
lavarit din VNA-94
lavarit-hu din () hag eñ emañ an aotrou er gêr SBI II
140

Eleze: hag eñ + a (pe zo) dalc'hmat, nemet en ur
skouer tennet eus Sonioù Breizh-Izel a ouzer pegen dislob-
eret eo ar skrid anezho. Faltazius kennan eo "reolenn"
Kervella a-zivout an islavarenn goude hag-eñ, a vije, a-
durall, gwell skrivañ hag eñ hep kedell, o vezañ m'hon
eus emañ raganv rener an 3e gour (hag evel ma oa engorto,
e vez heuliet ar rener gant a ha neket gant e).

4. ARVER daoust ha

Skouer ebet eus daoust ha a-raok an 19t ktvd. Rouez
eo neuze c'honzh, hervez a c'haller barn diwar GIB:

daoust ha ne zeuio (?) CBF. 21
daoust ha n'eo ket ar bobl... ATC. 10
daoust ha perak ne rafe ket? MBR. 4
daoust ha ma kemerfen (?) ATC. 26
daoust ha piv a yafe (?) EKG.II 25
daoust hag hiziv n'eo ket ar memes tra? EMG. 93

Arveret eo dalc'hmat er goulenmata eeun. Skouer ebet er
goulenmata dieeun.

5. ARVER daoust hag-eñ

N'eus ket ur skouer...

A

KIS-EO14 04 01 69

GOULENNATA dre ha(g)

Ar goulenmata dre ha(g) a c'hell bezañ eztaolet e-ser
ur beallavarenn (goulenmata eeun) pe e-ser un islavarenn
anvel (goulenmata dieeun).

1. Goulenmata eeun

Savadur diazez: Ha(g) + lavarenn en he c'hempouez boutin
(ent resis: Ha(g) ezframat,- sl. Yad-3/7):

"Ha glav a ray hiziv?"

"Ha te eo a reas kement-se?"

"Ha n'eo ket bremañ e tle dont?"

"Ha bez'ez eus gwir er c'hav?"

Degouezhioù dibarek:

a) Kreñvaet e c'hell bezañ ha, evel ar gerioù goul-
ennata all, gant daoust ("Penaos e vo kont?" - "Daoust
penaos e vo kont?"):

"Daoust ha glav a ray hiziv?"

b) Aotren a c'haller troiennoù gant hag enframat,
eleze heuliet gant ar rannig-verb e(z) :

"Hag ez eus gwir er c'hav?"

"Hag e lavari perak a-benn an diwezh?"

k) Arveret e vez un droienn dreistambillek gant ar
raganv añ :

"Hag añ zo diaes kement-se?"

"Hag añ emañ an aotrou er gêr?"

"Hag añ zo gwir ar pezh a lavarit din?"

(eñ en degouezh-mañ a c'hoari roll ur raganv
dic'hour azgeriet el lavarenn a-bezh; skouerioù
all e-maez ar goulenmata: "Eñ a zo dous din
mervel evidout" ISV.261; "Nag eñ a zo karant-
ezus va mamm!" ISV. 273).

Alese: - gwell na lakaat kedell ebet etre
hag hag eñ ;

- gwell embreger eñ evel an dreist-
ambill ez eo ha n'eo ket evel ur ger-
kreñvaet staget ouzh ha; er pleustr, na
lakaat e(z) war e lerc'h; gwell chom hep
ober gant an droienn-se a hañvalo bezañ
henstuzel, hag a c'houlenn forzh penaos

an ampartiz a-fet dreistambilhañ.

2. Goulennata dieeun

idem, nemet:

En degouezhioù dibarek: nepred ne lakaer daoust dirak un islavarenn anvel.

"Goulenn a ran ha glav a ray hiziv"

"Lavarit din hag ez eus gwin er c'hav"

"Sellit hag añ zo arc'hant gantañ"

"Sellit ha n'eus ket arc'hant gantañ"

B

KIS-E015 10 01 69 A da B

A-zivout "keniad"

Kb. caniad eus can + gadu. Lenn a ran DGVB 76 ez eus bet e krBr. gerioù damheñvel, met savet gant ⁺kom-, sañset. Met pa seller a-dostoc'h, DEEM 362, e weler ez enklot quefnvat ha gueniat en -m-: hon ger kimiad n'eo ken, ha diaes eo arverañ anezhañ bremañ gant ster Kb. caniad. (A-du on gant Fleuriot evit ar gerdarzh: ⁺kom-ambi-gat-).

Gerioù all ez eus en hBr. a c'hallfedakemer, sk. hBr. (g)atur = ⁺gader eus ⁺gadiñ. Met ⁺gadenn, ⁺gadad, h.a. pe ⁺gad n'int ket gwall spletus (bez'ez eus gad c'hoazh, met dreist-holl ar ger kad, arvad, h.a.)

hBr. adau = ⁺aday(iñ) DGVB 53-54, ARST. 12 77 a vije gwell.

hBr. dotietue eus ⁺do-di-ntau = ⁺deziadav(iñ) DGVB 151.

hBr. dieteguetic = ⁺diadavidik eus ⁺diadaviñ DGVB n'eo ket spletus en abeg da Br. diadaviñ GIB 314, GMB 159, ha daoust d'ar pezh a skriv Fleuriot, n'on ket sur n'emañ ket ar gwir gant Ernault pa soñj ez eo ar memes ger... ⁺deziadaviñ ne hañval ket mat din (an dud a soñjfe

deziad...)

Evit al latin sānctiō, deveret eo gicuzh ar verb sanctiō didermet gant Ernout-Meillet DELL 587 "terme de la langue religieuse et politique "rendre sacré et inviolable" Ac'hann sānctus, sānctitas "inviolabilité" ha "sainteté". Ster sānctiō a zeu eus sānctiō legem "établir solennellement une loi". Tostaat ouzh sacer "sagr", h.a. cf. Walde-Hofmann LEW 459, Pokorny LEW 878: er-maez eus an edaleg n'eus nemet Hi. saklai "lid, boaz" a c'hell bezañ keñveriet (Sturtevant, Comp. Gr. Hitt. Lang. 57; Kronasser, VLFH 65, 223).

Evit echuiñ: treiñ a rafen Kb. caniad gant ⁺aday + deveradurioù. Gourel e ve moarvat. N'eus ket d'en em chalañ evit ster krKb. adawiad bet levezonet gant gadawiad (sl. GPC 13). ( ).

E brezhoneg ⁺kanta-gat- a vije ⁺kantgad (sl. ARST. 15/16 131: 4e rummad) ha neket ⁺keniad Ar verb diwar skouer ar c'hembraeg a vije ⁺kantgata ha ⁺kantgata = onniatad. Posubl eo dimp ober gant ken- ha neuze ⁺kenkata, ⁺kenkad, ⁺kenkata. Met ken aes all e vije ⁺kantadav pe ⁺kenadav.

A-du all ez eus hBr. uual "talvoudek" = ⁺gwal, ha ⁺gwalaat a glotfe mat; met gwall wallet e vije moarvat! (sl. VBBG 344). Evit ober plijadur d'hon gramadegour: ⁺glevad, ⁺glevata!

Sz. respective.

Ober a ran gant bep eil (OM gant pob eil!); priedel zo koñ...; pob un (a c'haller skrivañ pobun evel just) n'eo ket fall, sl. Kb. pob un. E Kn. kettep a vije Br. ⁺kettep (sl. ritibunan, BrE. kotibunan) ha neket 'gwi-'. Ne blij din tamm ebet ⁺emun(e). Ne welan ket kennebeut rak ha perak an dibenn -ei: pobun a vije a-

walc'h da'm soñj. En Iw. faoi seach "dindan dro" ger-ouzh-ger; ⁺gou ⁺heb a vije ar c'hevatal breshoneg gant seach "tro, pred" deveret eus hIw. sech- "heuliañ". Ar ger-mañ moarvat a gaver e Kn. ketter eus ⁺ked-heb, hag e Br. 'gwitibunan'.

Al. eigen, Sz. own

Daoust hag e c'haller lakaat em- + un??? N'on ket sur tamm ebet.

Perak kaout son rak e-un : va zi va-un. Arveret eo evel-se e Kb. hag e kBr. a-z dorn da hunan B. 704 ha nevesoc'h, sl. GIB 716: ouzh e baourentez he-unan JKS. 359. Peurliesañ hon eus frazennoù evel "va zi e-unan" o taveiñ da ti, pe a'z torn e-unan o taveiñ da dorn, h.a., met gwelout a rez e c'haller ivez daveiñ d'ar raganv : a'z torn da-unan a zave "dit-te" hag a vije troet "from your own hand", met a'z torn e-unan = "from your very hand". ( )

Evit rafinieren e c'hallfemp ober gant e-unan = very / e-un = own...

A

KIS-E016 27 01 69 A da B

'debarz' = "contingence" VALL. 149

( ) Tennet eo eus L'A- 'debeairh' m. contingence, a gaver, skrivet 'deberh' en Ernault, DBFV 42. Anv zo bet graet eus ar ger-mañ, RC 26 71 (= E. Ernault, Sur l'étymologie brétonne, 92), ma studier 'perz' ~ 'parz': "il y avait là à l'origine deux mots différents, l'un latin, l'autre celtique, qui se sont enchevêtrés dans une confusion inextricable ( ); ainsi le vannetais debeairh m. contingence l'A. répond dans un autre dialecte à dibarz choisir Gr. ( )". Hervez stumm, anat eo emañ ar gwir gant Ernault DBFV pa skriv 'deberh' = deberzh, rak L'A- '(e)ai' = [ɛ] (a-wezhioù [e]). E-keñver ster, ret e vije gouzout

pe ster a oa gant Gl. contingence en 18^t ktvd er yezh filozofel hag er yezh voutin. Forzh penaos, Tata Vallée a fazias ha n'eus ⁺debarzh = contingence ebet; deberzh ez eus, met gant ur ster da spisat. ( ).

Krediñ a ra din e talvez e Gl. contingent "a c'hell degouezhout" ha "lod a c'hell bezañ roet pe zegemeret gant u.b."; ac'hann moarvat arver ur ger gant perzh ennañ. Ur ger chimik moarvat savet gant L'A- hep re a zoustañs evit klotañ gant ster ar Gl. boutin kentoc'h eget gant ar ster filozofel. Met da wiriekaat eo.

A

KIS-E017 11 08 69 A da B

1° "Opening address" / "address". En iwerzhoneg e reer gant aitheasc evit Sz. address; en hIw. e talvez "respont" ha "kannadur" (LEIA A-55); kar-nes eo da ateb (demet en deus ul lostger ⁺sko-). E Kb. anerchiad hag annerch eus ⁺ande-ark- a vije Br. ⁺annaroh (sl. erchiñ / arc'het); hogen, kentoc'h eget ar ger-mañ a kav din e vije furoc'h arverañ ⁺denarc'h, hervez Kn. dynarzh "greeting". Setu neuze an diskoulm a ginnigan dit:
"Opening Address" : denarc'h (sl. kevarc'h eus an hevelep gwriazienn)
"Address" (= respont) : ateb

2° "initiative des lois"; 'benn ar fin, ne welan ket perak ne rafemp ket gant kontod pa reomp gant gwezhod h.a. ! (Kb. cynosed a vije ⁺kentgouzod).
3° "dissoudre une assemblée": loeziñ a gavan espar; ne gav ket din avat en dije tra da welout gant Al. lōssen; kar eo avat gant dilaizhañ h.a. (IEW 657) Ie. ⁺leg-.

A

KIS-E018 26 08 69 A da B

A-zivout BrE. 'iuh' e kav din emañ ar gwir gant Ernault

GMB 537: e riblenn va skouerenn e'm boa merket: ⁺yuzh.
 Evit ⁺juz-to- eo eus ur wrizienn Ie. ⁺ieu-g- "liammañ"
 (IEW 508) (sl. La. iungere, h.a.) ha neuze ⁺-gt-> ⁺kt
 >/ø/ ent reol. Evit ar ster a ginnigez ne ve ket fall,
 nemet en en gwelfen kentoc'h gant ur ster disprizout un
 tammig, sl. Gl. "coalition d'intérêts". A-zivout krIw.
muiriucht e lennan DIL M-198: "the second component is
⁺iucht 'junction', an old Celtic word cogn. with Lat.
iurum, O.W. iou" hervez Stokes; stagañ a ra avat: "but
 possibly a corruption of muirfecht, with which it seems
 synonymous". Ar ster zo "a fleet, a naval expedition". Ne
 hañval ket bezañ a ster disprizout en Iw. enta. En abeg
 d'ar ger brezhoneg e ven a-du gant Stokes hag Ernault evit
 kerentiezh an daou c'her. Eilel e tle bezañ ar ster dis-
 prizout e brezhoneg, moarvat.

A

KIS-EO19 05 01 70 A da B

Kb. synghrair eus cy(ng)+ creair (GPC 739)
creair Llyd.Diw. (taf. Treger) ll. kreirio (GPC 578).

B

RC 44 (1927), J. VENDRYES, "A propos du verbe "croire" et
 de la "croissance" p. 90-96.

... "Le celtique possède un mot dont le rapprochement
 éclaire singulièrement le sens ancien de érad dadhāmi,
crēdō, cretim [krediñ]. C'est un mot bien connu,
 souvent cité déjà, qui se présente en irlandais sous
 la forme cretar, cretair, en gallois sous la forme
creir (plus tard creair). ()

En irlandais comme en gallois, le mot désigne
 couramment les reliques des saints, et par extension
 le meuble qui les contient, l'autel dans lequel elles
 sont renfermées. Comme on prêtait serment sur les reli-
 ques (cf. RC, 40, 499), la locution galloise
arfolli creiriau m.ām. "saisir, embrasser les reli-
 ques" s'emploie pour "prêter serment" () Même le com-
 posé gallois synghrair n'a que le sens de "serment"
 () et conséquemment de "trêve" (). Déjà creir tout
 court paraît désigner le serment dans un passage du

Red Book (): torredawd gerir a cheirieu "on rompra
 parole et serments". () Les mots en question, avant d'
 d'être affectés à l'usage du christianisme, occupaient
 certainement une place dans le vocabulaire païen.

Même au sens chrétien, l'irlandais cretair ne dési-
 gne pas que les reliques. Il s'applique en général
 à tout objet béni auquel la bénédiction confère une
 vertu de sauvegarde ou de protection. ()

Le moyen-gallois creir désigne les reliques
 dans le passage du Black Book (): ni percheiste
creirev na lloc na llanew "tu n'as pas respecté les
 reliques, ni le monastère ni les églises". Mais il a
 un sens différent, conforme à ce que fait attendre la
 comparaison de l'irlandais dans maint passage des
 vieux poèmes: a'm creir yw mab Meir mawr "le grand
 fils de Marie est ma sauvegarde" (); Duw mab Meir yw
kreir Cristnogvon "Dieu fils de Marie est la sauve-
 garde des chrétiens" (). Et ce sens se rencontre
 même en dehors de l'usage religieux: Creir ost y luost
y law "sa main était une sauvegarde pour les armées"
 (). Le sens de "talisman" est en somme celui qui con-
 viendrait le mieux au prototype celtique des mots
 irlandais et gallois.

Sur la forme de ce prototype, diverses hypothèses
 ont été présentées () [Martezeadennoc' kozh ha di-
 c'hallus]. On peut donc sans hésiter poser ⁺krēd-ro-
 comme la forme ancienne du gallois creir, auquel se
 joint en breton armoricain le pluriel kreirio
 "reliques" du trégorois. ()

Le prototype ⁺krēd-ro- ainsi établi est des plus
 précieux pour déterminer la formation du verbe
 "croire" en indo-européen. Il fournit en effet un dé-
 rivé fort ancien du mot que le sanscrit a conservé
 sous la forme śrad et, qui plus est, il permet de
 restituer le sens ancien du mot. Il n'est question
 ici d'aucun organe du corps humain, pris au figuré
 ou au propre. Il faut voir dans le mot ⁺krēd- un
 vieux thème racine désignant la puissance, la vertu
 mystique enfermée dans un objet. () La formule sans-
 critte śrad asmāi dhatta () veut dire mot-à-mot
 "placez en lui la formule magique", c'est-à-dire "at-
 tribuez lui la vertu d'où naît pour vous la con-
 fiance" et finalement "croyez en lui". Le śrad,
 c'est la vertu dont une personne, dont un objet est
 pourvu, c'est ce qui fait qu'on le révere et qu'on
 a confiance en lui. Et le ⁺krēd-ro- du préceltique,
 c'est l'objet pourvu de ⁺krēd-, c'est-à-dire le talis-
 man, fétiche ou amulette, qui assure le secours et la
 protection. ()

WALDE-HOPMANN, Lat. etym. Wb. 1, 287 : dave da Vendryes.

Meneget eo bet BrT. 'kreiro' = krerioù gant Loth evit ar wezh kentañ a gav din e RC 30 (). Benel e tle bezañ ar ger, rak Kb. crair, b., a zave da ⁺kréd-rā.

Furmoù Br. krer b. -ioù; kangrer b. -ioù.

Da'm soñj krer a vije gwelloc'h eget 'kreir' a hañval din lec'hel, sl. ktBr. ⁺Pedr, krBr. Fezr, Br. Per; evit edr > eor > ejr > er, sl. Jackson, HPB 493. ().

A

KIS-E020 09 06 70 A da B

G1. comparoir (Sz. to appear before a tribunal); AL.

erscheinen, sich stellen (vor Gericht); Ru. javit'sja v sud (verb emodel, eus javit' "diskouez, lakeat anat, prouiñ"; ater digalvezel javit'sja zo "em ziskouez"); Sp. comparacer; Pt. comparacer (em juizo); Čk. dostaviti se (k soudu) (pe před soud) gant dostaviti se "mont da"; La. adesse (ad iudicium); Gr. eisárkhomai (eis tous dikastás) = "mont davet (ar varnerien)".

Dre vras neuze e vez eztaolet gant "mont da(vet)" (Gr.Čk.), "em ziskouez dirak (Ru.Sz.AL.), gant (G1.Sp. Pt.), "bezañ dirak" (La.). En Iw. e lavarer láithrím a dalv, ent strizh "extirpate, destroy" ha teacht os comhair cúirte "mont a-dal d'al lez". Dibabet e'c'h eus "bout bezant a-dal" = adesse = erzevout; posubl e vije ivez ober gant erzont, met amerdusoc'h e vije an displegadur marteze: erzeuan, h.a. ?? Evidon-me e plijfe din gwell ar ster dinamek-se eget ar ster statek. Marteze e kavi tu da arverañ an daou...

gouzerc'hel / gouzalc'hiñ: ha ret din lavarout dit e plij din kalz muic'h an hini kentañ? ⁺gouzerc'hiñ a vije mont re bell hag a-dreuz; ar reizhistorelañ a vije ⁺gouzerc'hel met darc'hel zo diazezet da vat ha

delc'hel zo marv, me 'm eus aon, abaoe ar krBr.

speaker = Sz. announcer; Kb. cyhoeddwr (GPC 743) eus

cyhoedd "public, open, manifest". CAGw.926: bu doeth a choeth (A) = gw.937 ni bu ac cihtit = ni bu anzhyhoedd "ne voe ket displann, diweladus, dianat" hervez Ifor Williams, CA 292. Met ne ouzon ket orin cyhoedd.

Eus ⁺kom + ⁺saida ??? Ster ? ⁺seidho ?? "geradeaus auf ein Ziel zurehen" IEW 892 ? gant hIn. śadhati "bring zum Ziel" ? Disklaer eo. Hervez Morris-Jones WG 98 : "<⁺ky-woeð <⁺ko-woid : W. gŷydd "présence" <⁺weid -", gant ar reolenn: "Before or after y in Brit. oi became ai which gives W. oe (oy)". Gwall arvarus e hañval din ar "reolenn"-se, hag an -h- Kb. n'eo ket diskleriet: diwir an etimologiezh. Br. ⁺kehoaz?

ac'hann ⁺kehoazour? Kuit a lavariad a zo sot-pitilh, e lavarfen embanner ken eeun ha tra (sl. sterioù Sz. announcer ha Kb. cyhoeddwr). () greizher = Sz. debater kentoc'h, a gлот mat gant Mr. Speaker eus House of Commons..

-parti: sans-parti a vije anstrollad kentoc'h eget hepstrollad (ne anavezan hep- nemet en ⁺hepkoriñ, hBr. hepcorim o treiñ latin ex-); antiparti a ve gourzhstrollad mat a-walc'h (). Ne welan, btegeot, nemet kant- pe ked-, sl. krBr. quetamnesac ha VBEG 372-73. Ur ger ⁺ketstrollad ne vije ket brav en abeg da /tstr/; dont a rafe buan da ⁺kestrollad ha... marteze ar pep gwellañ e ve! Perak n'hon eus ket arveret c'hoazh eu- "mat" evel en Eozen, hBr. eu-don < ⁺awi-dānc-. Petra a soñjfe eus ⁺ecms- evit La. pro- "mat gant", neuze ⁺ecgestrollad ??? Rak, siwazh, evel ma lavarez, n'eus tra e klotañ gant La. pro- en hon areanañ! Ur furmadur ⁺awi-ko(m)- a vije reizh,

evel ⁺su-ko(m)- ⁺he-gen-. Evit hbr. eu-, sl. VBEG 380.
 Forzh penaos setu va c'hinnigadennoù evit da drinded:
sevestrollad, anstellad, gourzhetrollad, (daoust d'e
 zremm vracunc'hus, hemañ diwezhañ n'eo ket diheson dre
 na c'hell bout distilhet nemet /gurstrollad/ ha /rstr/
 n'eo ket diasoc'h eget da /pstr/ eus enepstrollad
 (mil c'hast, "enep" a dalv "enep" da gentañ penn, pe
 "dremm", ha neket "lakaet ouzh").

A

KIS-DO21 13 09 67 Dalc'h labour

KEVRANNOU AL LUOZ

leizh g., escouade, platoon
torf b., section, group
bagad g., kompannezh
kadery b., battalion
kadred b., rujumant
groue b., brigadenn
rannlu b., division
bezin b., corps
lu g., armée, army
luoz ls., liester stroll o vevañ holl luioù ur riez.
rezi an tirlu, (un. reziad g., an hini a zo en ur rez)
rez b., renk el luoz
milourion ls., soudarded eus ar reziad izelañ, n'int nag
 ofisourion, nag isofisourion
milour g., private, 2e classe
lezkentour g., lance-corporal, 1e classe
kentour g., corporal
pennkentour g., caporal-chef
isofisourion ls.
rinkel g., -ed, serjant
pennrinkell g., serjant-chef
kostad g., adjudant
pennkostad g., adjudant-chef
yaouer g., aspirant, Kadett [≠ yaouaer]
ofisourion ls.
glev g., isletanant (ls.: glevion)
pennalev g., letanant
pennour g., kabiten

kadervour g., major, chef de bataillon
advael g., -ed, letanant-koronal
mael g., koronal

kadourion ls. officiers généraux
glevgadour g., letanant jeneral, brigadier, chef de
 brigade (**)
penngadour g., général de division (***)
advaelgadour g., général de corps d'armée (****)
maelgadour g., général d'armée, Generaloberst
kadvezhen g., maréchal

morlu: morvezhen g., admiral

aerlu: aervezhen g., air-marshal

KIS-DO22 18 09 67

Peell, abeg, bon, pennaenn, sol, h.a.

Termenadur ar sterva.

- A/ Galloudezh da ziverzout ar perag eus an traoù.
 La. Ratio; Gl. Raison; Al. Vernunft;
 Br. Skiant, Poell, Reizh (VALL)
- B/ Ar perag e-unan eus an traoù.
 B1/ Er jedoniezh, keñver kendalc'hel etre termenoù, da
 skouer, en ur studad niveroù, ar c'heñver kendalc'h-
 el a zo etre daou dermen amezek.
 La. Ratio; Gl. Raison; Al. Verhältnis, Ratio, Grund;
 Br. niver-pazennad, pazenn, pazennad (VALL)
- B2/ Perag ar bezañ.
 B2a/ Perag an devoùoù.
 La. Ratio; Gl. Raison; Al. Grund; Brb. Arbenn
 B2b/ Perag un ober, un emzalc'h, gant dave d'ur youl
 emouiziek.
 La. Ratio; Gl. Raison, Motif Al. Grund, Beweisgrund,
Motiv; Br. Abeg
 B2b'/ An hevelep ha B2b/, hogen gant ur varn divezel.
 Gl. Raison, Juste raison; Al. Grund, Recht;
 Br. Abeg, Gwirabeg, Gwir
- K/ Ar-pezh ma kav ur pezh all e-berag ennañ.
 Gl. Fundement; Al. Grund, Begründung, Grundlage;
Grundlegung; Br. Diazez, Sol, Maen-sol; Kb.
Sylfaen, Sail
- K1/ Beziad, urzh veziadal ma kav ur pezh all (beziadoù,

oberoù, lakadennoù) e berag ennañ (sk.: Hervez Kant ez eo ar bed meizadurel - ar bed santadurel. Evit Kornog-europiz ar 17th kantved e oa al leuriadur a-berzh Doue - ar veli).

K2/ Lakadennoù-diazez ur reizhiad anaoudegezhioù, reolennoù, pleustrerezhioù. (Sk.: Grundlegung zur Metaphysik der Sitten: Saveladur ur - evit metafizik ar vuhezgezh).

D/ Deroù, penn kentañ, pennelfenn.
Gr. Archè; La. Principium; Gl. Principe; Al. Grund; Grundsatz, Prinzip; Fr. Penn, Penn kentañ, Deroù, Pennderoù, Hadenn, h.a.

D1/ E-keñver ar bezoud: pezh zo mammenn, penndevoud ur pezh all, kentañ kaoz er ster skolastikel.

D2/ Lakadenn ma tezeer lakadennoù diuti, ha nañ eo dez-reet diouzh hini all ebet, da nebeutañ er reizhiad poellata dibabet.

D3/ Reolenn ebet.

Barrezezhioù ar yezh

An termenou arveret betek-henn, a gaver dre vras meneg- et er geriadurioù, zo un dinnez mat. Alies avat ez int diresis. Strishadurioù-ster ha klokadennoù a ranker ober.

Poell en e ster boutin a verk a) ur perzh spered b) ur sellad eus ar spered. Daoust ma'z eo ar ster a) an hini koshañ, e kaver b) abaoe kantvedoù e Br. hag e Kb.: "Poell ar gudenn"; "Ar poell eus a un diviz" Gr.; "Tri phwyll ysydd dros dewi" meneg gant VALL.SUPP. Netra ne vir enta a ober gant poell evit E/ kenkouls hag evit A/.

Sol zo arveret e Br. hag e Kb. abaoe ouzhpenn mil bloaz evit merkañ steroù o tennañ da K/. Un dra vat e ve degemerout an termen-mañ enta war ar sterva-se.

Evit ar steroù D/ ez eus bet arveret un niver bras-kenan a dermenoù abaoe 50 vloaz: pekentañ, pennkentañ, pennderoù, pennstur, pennreolenn, dissezenn, pennelfenn, pennaenn, kentaenn, pon, pennvon, bonlavarenn, kentlakadenn, h.a.

Kinnigadennoù

A/ Poell, Poellerezh, Poellat, ha diouzh ret ⁺Poellez (Kb. Fwyllled) g.

B1/ Daoust ma c'haller arverañ termenou arbennikoc'h diouzh an ezhomm, ez eo reizh arverañ poell amañ ivez (poell

zo termenet gant Pol.: kement a zalc'h an traou en o stad).

B2/ Evit un abeg heñvel ez eo poell hag arbenn degemeradus amañ ivez ("Emañ poell - pe arbenn - ar rannvloazioù (resisoc'h: ar rannvloazielezh) e stouder ahel an Douar")

B2b/ Abeg a hañval bezañ goulennet amañ a-raok pep ger all.

B2b'/ Amañ ne welan netra da gemmañ er beziadur: "Gant gwir abeg" "Abeg 'm eus da glemm" "Emañ ar gwir ganin", h.a.

K/ Sol hag ar gerioù deveret dioutañ, solvaen, solvoud, h.a.

K1/ Solvoud. "Ar bed meizadurel zo solvoud ar bed santadurel"; "Al leuriadur a-berzh Doue oa solvoud ar veli"

Deveradoù: solvoudañ. "Hon hendadoù a solvoude ar veli en doueleuriadegezh"

Solvoudek: "Hiziv avat n'eo ket solvoudek evidomp ar meno-se"

Disolvoud: "Disolvoud eo ar meno-se"

Solvoudegezh, solvoudelezh: "Aotreet omp avat da vreur-ant war solvoudegezh ar veli c'hall e Breizh, ha da gentañ war gudenn solvoud ar veli forzh pehini e ve, eleze war solvoudelezh ar veli."

K2/ Sol, solvaen, solvoud, diouzh an degouezh.

Diouzh an ezhomm, diawlout deveradoù all, evel solvez, solvon, solsez, solboell, h.a.

"Grundlegung" diouzh an arster a vo troet: solvoud- adur, solvoudekadur, h.a.

D/ An holl dermenoù lakaet en arver abaoe VALLEE a c'hell bezañ miret, evit ar yezh voutin. Evit ar yezh resis, e ve gwell ober gant an elfennoù:

D1/ Kent- ha Penn-: kentaenn, pennaenn, pennvez (enebet ouzh Pinvez), Penndevoud, Pennnagaz (er ster arbennik skolastikel), h.a.

D2/ Bon, Pennvon (Pennvon en Doursavoniezh = lakadenn emañ an doursavoniezh a-bezh diazezet warni); Bonlavarenn (unan eus al lavarennoù a zegemerer da ziazez ur jedoniezh), h.a.

D3/ Kement deverad a c'haller tennañ eus ar rakgerioù penn-, kent-, bon-, hag ar penrannoù stur-, reol-, h.a.

B

dodiñ v., (hBr. dot, Kb. dodi) (Fr.) lakaat da wir, da veziat, h.a.; e yezh Hegel e klotfe gant thesis (e kendaveiñ gant: fourzhoddiñ, kevandodiñ)

doded g., ar pezh a lakaer da wir, da veziat, h.a.

(lakaat a ran h.a., en abeg d'an hollekadur en deus bet ar meizad ar brederouriezh arnevez, gant HUSSERL da skouer; er brederouriezh klasel e veze roet d'ar ger thesis ar ster lakaat da wir, pe da veziat; gant HUSSERL ez eo deuet da dalvezout lakaat da X, da lavarout eo e veneg ar gefridi hollek eus ar spered ez eo al lakaat da wir un degouezh anezhi hepken. Komz a reer bremañ eus an dodiñ hunvreel, faltaziell, h.a.; kv. La01 p;58 Notenn, hag ar pennad: Tri modekadur..., p.63hh.)

dodenn b., danvez danzeet gant ar brederouriezh, al lennegezh, ar sonerezh, ha meret e meur a zoare disheñvel gant an nozourion, sk.: dodenn Tristan hag Izold, dodenn an dreamerelezh; gerioù arveret e Br. war ar sterna-mañ: tem, testenn, danvez.

trabed g., (Br. tra-, bed) kement a lakaer dre ar meiz, ar gredenn, ar faltazi, h.a., en tu-hont d'ar bed boutin pa glasker reiñ dezhañ ur ster poelloniell, buhez, kravezel, barzhoniell, h.a.

trabedoniezh b., studi ster ar bed, studi ar pezh a ro ster dezhañ, studi ar gredenn hag eñ en deus ar bed ur ster, h.a.; ar studi diarnok lakaat da dalvezout d'ur sellad all, forzh pehini.

trabedouriezh b., nep reizhiad o reiñ ur ster d'ar bed, pe o pleustriñ war gredenn ster ar bed, o kemer stumm un damkaniezh predercuriel, ur gelennadurezh kravezel, un emzalc'h barzhoniell, h.a.; sk. trabedouriezh Teilhard de Chardin.

Notenn.- Un diforc'h a ran peurliesañ etre an daou rakger: tra-, hont-, tra- o verkañ ar pezh a zo en tu-hont e-keñver boud, bezindelezh, hont- o verkañ ar pezh a zo en tu-hont e-keñver anaout.

Trabed: pezh a zo en tu all da vout ar bed-mañ hag a dalvez da sol pe da finvez, da alc'houez, h.a. dezhañ.

hontger: el lennegezh, ensbet ouzh al lavar e-unan, ar pezh a vez roet da anaout, da biaoañ dre al lavar hag en tu all dezhañ.

hontved: lennegezhioù 'zo, arzoù 'zo, a venn-diorren un hontger en tu all da gement a c'haller anaout er bed; hontved a ran evit envel an doare hontger-se, hep respont evel just ar goulemm hag eñ a c'hell bezañ anezhañ. (kv. Tonkad 63, Freder 53-54, p. 53).

B

Notennoù sturvezhouriezh a-zivout an tellerezh

Da'm meno ez eo mat dilezal, er yezh skrivet da nebeutañ, ar ger tailhoù (Gl. taille). Ar gerioù all ne reont ket diouer.

kemed (hBr.: com, bit = troc'hañ) arc'hant tennet dre gemediñ.

kemediñ, tennañ arc'hant evel tell, taos.

Ar ster resis a c'hallfe bezañ savelet e-keñver an telloù dieun ha kement tell emgefreak, evel an taos war ar c'hennreadur, h.a..

Merkañ mat odelezh ar verb (savlec'hioù keñverek stre rener ha renadenn eun): ar rener amañ a verk an hini a denn an arc'hant, ar renadenn an hini a denner an arc'hant digantañ. Eleze an deveradoù: kemedour, kemedadus, digemad(-adus) (hBr. dicomit): an dell "en andon" a c'hallfe a-walc'h bezañ renket e-touez ar c'hemedoù, o vezañ ma vez jedet ent emgefreak diwar sifroù hep lakaat e kont elfennoù all, personel, h.a.

taos (La. Taxo) a yafe da envel gwirioù talet war a bep seurt greadoù; sk. ar "vignette" gall evit an tangirri, ar gwirioù evit dilec'hiañ diedoù alkoolek, h.a.

kevroz (hBr.: com, rod = reiñ) arc'hant roet e-ser kemer perzh en un obererezh, e buhez ur gevredigezh, ur Stad.

An odelezh amañ a c'hell hon heñchañ da savelañ ar ster resis: kevroziñ zo reiñ arc'hant ar gevroz; eleze ar c'hervrozour, en enep d'ar c'hemedour, zo an hini a dal ar gevroz. En hevelep tu odal amañ an izili kevrouz hag ar buzadoù kemedadus.

skodenn, arc'hant roet evel kevroz ivez, gant an diforc'h ez eo peurliesañ digemm ha kevatal evit an holl ar savanezhañ; (koulskoude e komzer eus skodennoù talet d'ar c'hedskor).

tell b., a ve ur ger hollek evit an holl dennadurioù arc'hant evit mad un aozadur kefridiel, ur Stad. (Sk.: tell-gastiz). Ent dibarek e verkfe ar gevroz talet d'ar Stad gant an armerzhidi, gant an holl arlvioù personel, h.a., a anavezet.

B

KIS-DO25 20 12 68

BINVIU DIBELLAOUÏÑ

Dalc'herioù

1. Kleurenn b., follenn baper moan pe dev pleget e daou evit gwareziñ ur pezh pe ur stroll pezhioù. Dalec'had: kleurennad, b..
2. Gronner g., follenn gartoñs pleget e doare d'ober ur golo, gant ur c'hein. Hervez ma'z eo kempennet e teskriver ar seurtoù-mañ:
  - 2a. Gronner plaen g.ag., ar stumm eeunañ, anezhañ div c'holoenn hag ur c'hein.
  - 2b. Gronner erionek g.ag., riblennoù-pleg stag ouzh tri zu eus ur c'holoenn e doare da beure'hronnañ an dalc'had (1).
  - 2k. Gronner-skourr g.ag., ur stignadur-skourrañ marc'het ouzh tuioù-kof ar goloennoù e doare da renkañ ar gronner a-istribil en un armel, ur gludell, h.a.
  - 2d. Gronner minellek g.ag., ur stignadur ouzh diebarzh ar c'hein, anezhañ skilfennoù kromm o klozañ dre winterell e doare d'ober gwaleennoù; talvout a reont da zerc'hel follennoù toullacuet.
  - 2e. Gronner stoker g.ag., ur stignadur dre winterell (vetal pe gaoutchoug) a laka ur varrenn da bouezañ war ribl ar follennoù-dalc'het, hep o zoullañ; seurt stignadur a c'haller digeriñ en arver boutin, dre ul loc'henn, h.a..
  - 2f. Gronner karvanek g.ag., gwinterelloù kreñv o stumm karvanoù un durkez a wesk war ribl ar follennoù; ne c'haller ket o digeriñ en arver boutin, ken ez eo ar gronner-mañ heñvel ouzh ur c'heinadur. Dalec'had ar gronner: gronnad g..
3. Strob g., kordenni g, senklenn pe lerenn stardet en-dro d'ur pakad pezhioù; ar pakad e-unan: strobad g.

4. Karitell b., dalc'her o talvezout eus div blakenn gartoñs kalet erret dre ur c'hein lien, mezell pe baper start hag e tu ar c'hof (hag a-wechoù en tuioù all) dre gordonennoù. An dalc'had: karitellad b..
5. Diellvoest b., o c'hoarvezout eus ur voest kensturdalek kartoñs, mezell, koad, metal, h.a.
6. Kludell b., pezh- pe elfenn-arrebeuri, diloc'h pe war rodoù, ma renker a-zerc'h ar gronnerioù, e skourr pe harp ouzh an diaz. Kludellad b..
7. Klenkell b., benveg-diellaouiñ o tere'hel rannet hag urzhiet ar pezhioù lakaet ennañ. Klenkellad b..
  - (2)
    - (1) A-wechoù e vez dalc'het ar gronner serrret dre ur senklenn, stagelloù kaoutchoug, ul las, h.a.; komz a reer neuze eus ur gronner strobek; diouzh ezhomm e vo tu d'ober anv eus gronner senklennek, gronner stagellek, gronner lassek.
    - (2) Liesseurt e c'hell bezañ ivez ar c'hlenkell-où, hervez argerzhad ar c'hlenkañ: dre gombodoù (klenkell gombodek), dre doagennoù - kleurennoù treuzvelus - (klenkell doagennek); hervez reizhiad ar c'hlenkañ: klenkelloù miziadek, deiziadek, lizherennek, deziadek, h.a.

B

KIS-DO26 24 01 69

Termenoù o tennañ d'ar pellgomzerezh

- klevell b., benvegenn o tegemerout ar son
- komzell b., benvegenn o taskoriñ ar son
- yevenn b., parzh eus ar pellgomzer, anezhañ ur glevell hag ur gomzell kempezhiet ouzh daou benn un dornell
- marc'h (ar yevenn) g., sichenn o tougen ar yevenn e-maez arverañ
- enankañ v., db. ur stlennad, mont tre en ur stlennhenter; lakaat (ur stlennad) da vont tre en ur stlennhenter.
- ezankañ v., db. ur stlennad, dont er-maez eus ur stlennhenter; lakaat (ur stlennad) da zont er-maez eus ur stlennhenter
- diankañ v., diwar-benn ur stlennad, ezaouiñ en ur stlennhenter

sifrennañ v., enankañ un niverenn er pellgomz dre dreññ ar sifrenner

sifrenneg b., kelc'h diloc'h, warnañ sifrennoù ha lizherennoù, o talvoud da embreger ar sifrenner

sifrenner g., kantenn heloc'h, enni toulloù evit ar biz, o treiñ dirak sifrenneg ar pellgomz, o talvoud da enankañ an niverennoù.

B

KIS-DO27 04 09 69

Hennad g.

Gerdarzh: henn (an dra-mañ) -ad.

Deveradoù all eus henn: henned, hennelezh, hennvoud (DAFAR 64)

An dachenn brederouriel m'emañ ar ger-se zo unan eus ar re luzietañ a zo.

En orin e veze enebet essentia (an dra-mañ ≠ un dra all) hag existentia (bez'ez-eus eus an dra ≠ n'eus ket eus an dra).

Ar brederouriezh arnevez he deus ergerelaet un diaez a oa er brederouriezh kozh, e-keñver essentia-existentia mab-den. An existentia eus mab-den zo diouti hec'h-unan, arbennik-kenan. Ar boudoù all zo ar pezh ez int, ha n'eus kudenn ebet war ar bezoud pe an na-vezoud anezho, na war savlec'hiausted ar bezoud anezho; er bed emaint ha daveennoù diabarzh ar bed zo a-walc'h evit respont d'ar goulennoù war o divoud.

Evit mab-den ez eo disheñvel. Mab-den zo er bed, met war un dro e c'hell kemer ar bed da ergorad (e-se en em dennañ eus ar bed en un doare dibarek ez eo an ergorañ), hag ivez trehontiñ ar bed (embreger ur werc'hegezh-vammenniñ, sl. Preder 72-73/65). Da heul, bezoud ar bed a zeu da vezañ kudennek-tre, kudennekoc'h bezoud mab-den, ha kudennekoc'h c'hoazh anien (essentia) mab-den.

Degouezhout a reer gant klozadurioù a-seurt gant ar re-mañ:

"anien" mab-den zo bezañ ur vammenn anienelezh, ur c'hrouiñ; "bezoud" mab-den zo ur "bezoud" war drehontiñ, un trehontiñ bezoudoù.

Allese an ezhomm da sklaeraat an termenoù:

"anien" hon eus divizet mirout war un dro evit an traoù hag evit mab-den,- da lavarout eo gant ur ster digor (komz a reomp eus anien mab-den, en ur c'houzout ervat n'omp ket evit hec'h anaout penn-da-benn);

da heul ez eus ezhomm eus un termen all evit menegiñ an "anien" gant ar ster kloz, da lavarout eo an hini a vez savet gant an anaout dre un termenadur; aze hon eus degemeret henn hag e zeveradoù. Hennad un dra eo ar pezh ez eo e kement ha'ma'z eo disheñvel diouzh hennadoù all (an hennad per zo disheñvel diouzh an hennad avaloù, met ar per hag an avaloù zo dezho an hennad boutin frouezh). E berr, an hennad zo un unvez-anaout; anien mab-den en orep zo un dachenn a ergerzher;

"bezoud" hon eus miret evit ster kozh existentia (ez eus ≠ n'eus ket); evit "bezoud" arbennik mab-den, hon eus degemeret hanvoud (sl. ABANNA "Bezout ha hanvout" e Preder 79-81 105hh.).

Fa gomz J eus hanvoud an Emsav, e veneg dres an hevelep tra hag e istoregezh: an Emsav a chom an hevelep Emsav a-dreuz d'an amzer, evitañ da gemmañ bezoud ha hennad dizehan; ent hennadel e kemm e sol, e bal hag e hent gant an amzer, met un hevelep anien ez eo = e vezoud zo un hanvoud (dre berzh an trehontiñ).

Pa lavar ez eo disheñvel ent hennadel an tarzhañ hag an disrannañ, e fell dezhañ merkañ ez int daou hent disheñvel-krenn en o ster evit an Emsav.

B

Gerva a gerinerezh

aspic	SUN-KOAZHET (gant kig peurliesañ)
" au poisson	" GANT PESKED
bain-Marie	DOUR-ASTOMMAÑ g.
barder	LARJEZAÑ v.
bardes de lard	LARJEBENN b. -où
blanchir	DAREVINÑ (en dour) v. (evit ar c'hig)
"	SKACTAÑ v. (evit al legumaj)
bouquet	un TEMZAD g. (turkantin ha lore, gronnet gant perisilh, ha sivelez a-wezhioù, ha staget gant neud)
bouillon (de cuisson)	BERV (ur) g.
cuisson (= bouillon)	"
consommé	BERV-KOAZH g.
ciseler	SKALFAÑ v. (skalfañ pesked zo ober troc'hoù brasoc'h pe bras er pesked a lakaer war er c'hrih)
"	DISKOLPAÑ v. (diskolpañ zo troc'hañ un <u>arnonenn</u> a-skolpoù, eleze a dammoù bihan)
émincer	SKEJENNIÑ v. (skejenniñ zo troc'hañ <u>kig</u> a-skejennoù, a dammoù bihan)
flamber	SUILHAÑ v. (ur yar, ur bolez, un enez)
foncer	TOGENNAÑ v. (<u>togetnañ</u> zo gwiskañ strad ur gastelodenn pe ur bodez / (terrines) / gant tonennoù ha larjezennoù pe skejennoù-leue)
"	TONENNAÑ v. (<u>tonennañ</u> zo gwiskañ strad ur bodez pe ur gastelodenn gant un <u>donenn hepken</u> , dreist-holl strad ur bodez pa vez pastez d'ober enni)
godiveau	PASTEZ-KIG g.
lier une sauce	FETISAÑ v. (ur soubilh, un hilienn)
liaison	FETIZENN b.
" à l'oeuf	" <u>dre vi</u>
" au beurre	" <u>dre amanenn</u>
" à la farine	" <u>dre vleud</u>

liaison à l'oeuf et à la crème	FETIZENN dre vi ha dienn
sauce (à la crème)	SOUBILH DRE ZIENN
sauce blanche	SOUBILH GWENN
" " aux câpres	" " <u>gant kaprez</u>
sauce Bechamel	" " <u>dre laezh; s. bechamel</u>
marinade	GLEC'H-GWINEGR g. (dourenn diwar eoul ha gwinegr gant turkantin, lore, perisilh ha kignen, ma vez lakaet ar c'hig da c'hlec'hiañ meur a zevezh a-lies)
mariner	GLEC'HIAÑ (pa vez graet gant ur glec'h-gwinegr)
"	HILIAN (pa vez lakaet en dour sall)
mijoter	MITONAÑ v. (kv. soubenn viton)
" (faire)	SKOUZACHIN (ger eus bro-Vigoudenn)
mouiller	DOURAN v.
mouillette	SOUBIGBLL b. (tamm bara a souber - a dremper - en ur vi paredet)
oeuf à la coque	VI PAREDET g. (diforc'hañ diouzh ar vioù roet en o c'hlor - ur vi en e glorren - ha dezhe bezañ poazh-kalet, poazh-krenn pe paredet)
oeuf dur	VI POAZH-KALET g.
oeuf mollet	VI POAZH-KRENN g.
oeuf poché	VI TANAV g.
oeuf brouillé	VI MBZET g. (brouiller: <u>mezañ</u>)
paner	PALAN v. (VALL)
parer	PARAN v. (<u>parañ</u> zo lemel diouzh ar c'hig krec'hen, nervennoù pe larjez) - kv. parañ al lâr.
pommes de terre en robe de chambre	AVALOU-DOUAR EN O FLUSK
pommes de terre à l'eau	AVALOU-DOUAR PAREDET
quenelles	POULOU-DIG ls.
sauce piquante	HILI BROUT ls.
roux brun	AMANENN ROUZET
roux blanc	AMANENN MLENET
sauter	MLEBIN v. (avalou-douar)
pommes de terre sautées	AVALOU-DOUAR MLENET

sauter POAZHANÑ EN AMANENN (kig); evel just e vezont lakaet da lammat gwezh ha gwezh all.

K

KIS-D029 23 08 70

R.H.

couche lienenn b. mailhurenn (BrE.) b. (gwezhall e tiforc'hed al lienenn-ou - e lien - diouzh ar mezherenn-ou)

parc listenn b. (BrE.)

bavoir baouer g.; elgezenn b. K

stériliser dishadennañ

cuisinière keginerez b.

rôtisseur fornigell b. A

four électrique forn-dredan b.

réfrigérateur venerez b.

congélateur skomerez b.

machine à laver kannerez b.

" la vaisselle skaotherez b. A

égouttoir diverer g.

buffet kanastell b.

chauffe-eau dourdommerez b. A

friteuse (électrique) friterez b.

mixer mesker g.; meskerez b.

batteur baser g.

conduite d'eau sanell(-dour) b.

tuyau tuellenn b.

robinet kog g. (kv. Sz. cock, Al. Hahn)

clef de robinet pluenn b. (kv. Sz. feather)

chaudière kacter b.

torchon turner g.

salade glazion: pladed :: salad as.: plant

saladier keor-glazion

saucière lestr-hilienn g. (kv. Sz. sauceboat)

salière chipot g. A oa evit gwir ar voest-holen e koad, met n'eus ket anezhi ken.

moulin à poivre milin-bebr b.

beurrer klozenn b.

couvert loaiou ls. lakaat al loaiou = "mettre le couvert" (= staliañ an daol, h.v.a.) ul loaiou koad "un couvert en bois kv. Sz. Fork and spoon.

entonnoir founilh g.

gril grilh b. ≠ grilh g. "grillon"

grille-pain krazer-bara g. D

hachoir minser g.

spatule spanell b. 'M eus bon ned eo palisenn b. roet VALL.706 evit BrE. nemet ur vi-koukoug pe eo'hoel un distummadur evit palikenn (pal vihan). BrEA. palikell.

cuvre-boîte diger-boestoù g.

poudre à récurer huzan-purañ g. kv. BrE. 'huan' "poultrenn, uloc'h"

détergent lessive d.: liziv-purañ g.

machine à tricoter stammerez b.

machine à coudre gwrierez b.

dé beskenn b.

humidificateur mouester g. (war ar skinou)

interrupteur enaouer g.

commutateur treuzkaser g. A

prise de courant lucell b. B

cintre skourr g.

porte-manteau krog g.

ampoule (électrique) klogorenn b.

lustre kanned b. -où (krKb. cannaid) K

lampadaire kleuzeuracuez b. VALL.

service de table dafar an daol
 rascir (électrique) acotenn (-dredan) b.
 chasse-d'eau kas-dour g.
 aspirateur diboultrenner g.
 cirreuse koarerez b.
 bai-noire kibell b.
 prendre un bain kibellañ v.
 bain kibelladenn b.
 douche strinkadenn b.
 prendre une douche mont d'ar strinkadenn; strinkadenn
 lavabo c'hwerc (BrE. 'kuér', 'huér')
 sonnette sonell b. D
 serrure potailh b. kroren-alc'hovez b. "toull an a."
 passe-partout potenn b. (BrE.)
 vide-ordures lastraou g. (sl. Hor Yezh 44/45 p.43)
 poubelle sailh-lastez b.
 boueux laster, -ion (sl. a-us lastraou)
 rampe bann g.
 mansarde mañsardenn b.
 feu d'artifice tan-arvest g.
 niche kustod g.
 poulailler kludez b.
 tartine de pain bara amanenn "t. de p. beurrée"
bara kaotizell "t. de p. conf."
 morceau de pain tamm bara
jelkenn vara / felpenn vara zo Sz.
 slice of bread
 tranche de jambon morzhedenn b.
jelkenn vorzhed "slice of ham"
 boudin gwadefennoù ls. un. gwadefenn
 assaisonner temzañ v.
 confiture kaotizell b. kv. BrE. kaot g. "yod sukret"

compote yod (-avaloù); yodizell b.
 farce, farcir fars g.
kouchañ farsañ v.
 cornichon c'hwervell b.
 olive olivenn b.
 hachis miñsaden b., miñsador;
kiñ miñset
 chicorée sikorea b.
 entremets etremeuz g.
 court-bouillon soubinell (diwar dour ha gwin)
 Diforc'hañ :
soubinell, s. dre win gwenn :
 court-bouillon, c-b. au blanc;
 s. dre win ruž : c-b. au bleu
 s. dre hollen : c-b. à la bonne-eau
 (dour gant hollen).
 pois-cassés piz flastret as.
 lentilles fer as.
 pois-chiches piz soubenn as. VALL.
 vermicelle toaz neudennek VALL.; preñved ls.
 (It. verme "preñv", vermicelle: 1
 preñvig; 2 seurt toaz).
 nouilles buzhuc-kleuz as.
 gros sel hollen-bras hag ivez hollen glas g.
 sel fin hollen gwenn

